

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-ral 3

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul
Lei 15

CLUJ, DUMINECĂ 23 IANUARIE 1927

CUPRINSUL:

- PROBLEME SOCIALE:** *Psihologia satelor* — — — — — C. Rădulescu-Motru
*Organizarea muncitorilor industriali în legătură
cu dezvoltarea orașelor* — — — — — N. Ghiulea
- POLITICA EXTERNĂ:** *Pactul italo-albanez, Mica
Antantă și România* — — — — — N. Dașcovici
- ACTUALITĂȚI:** *Cetatea fără suflet* — — — — — Șt. Bezdechi
Datoria tineretului român — — — — — Nicolae Solomon
Sat și oraș — — — — — Horia Trandafir
- ARDEALUL VECHIU:** *Din trecutul țărănimii române
din Ardeal (II)* — — — — — Petru Suciu
Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna“ din Sibiu (3)
— — — — — Olimpiu Boitoș
- CRONICA LITERARĂ:** *Moldova lui Cantemir.* —
Raffet și alți artiști francezi prin țările române.
— *Concert din muzică de Bach* — — — — — Emanoil Bucuța
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE:** *Pentru
Biopolitică.* — *Teatru: „Tartuffe“ de Moliere
și „Maestrul“ de Mircea Ștefănescu.* — *Confe-
rințe: G. Bogdan-Duică: Tricolorul românesc.*
— *Cronica revistelor din 1926.* — *Universul Li-
terar* — — — — — O. B.
Bibliografie (ed. „Cartea Românească“, „Ancora“) — — — — — Ion Băilă
- CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ:** *Reglemen-
tarea comerțului de bancă* — — — — — Dr. Traian Nichiciu
- FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE:** *„Transilvania“ la Cluj.* —
Biblioteca Universității din Cluj. — *Institutul de Coopeție Intelectuală.* — *Un
recensământ general al populației.* — *Comisariatul pentru Basarabia.* — *Suc-
cesele radiofoniei.* — *Sentința în procesul Davidoglu.* — *Recensământul jugo-
slav.* — *Cronică mărunță.* — *Bibliografie*

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8
CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Diverse

Un recensământ general al populației, este una din cele mai oficiale operațiuni pe care le poate întreprinde un stat. Dacă în statele apusene, unde statistica este ridicată la rangul de știință, operația recensământului întâmpină greutăți, oricine își poate închipui obstacolele ce stau în cale unui recensământ făcut în țările răsăritene. Agenția Ceps dela Praga aduce știrea că în Rusia un mare număr de savanți se ocupă cu lucrările pregătitoare pentru începerea unui recensământ general, care să oglindească întreaga situație demografică a Rusiei de azi. Profesorul Semenov Tian-Șanoki, directorul institutului central de geografie; profesorul de etnografie al universității din Moscova, A. N. Maximov; prof. de statistică P. Vihliaev, precum și prof. de economie politică P. I. Liascenko, arată marea importanță a recensământului general, pentru ramurile de știință pe care ei le reprezintă.

S'au votat mari credite pentru cheltuielile necesare recensământului. Aceasta dovedește marea importanță pe care Rusia sovietică o dă acestei probleme.

...Și acum, ce se face la noi. Datele statistice pe care le posedăm sunt vechi, dinaintea de război, și mai mult decât fictive. În vechiul regat recensământul a îmbătrânit, iar în noule provincii ne ascundem după datele vechilor dominații. Cifrele pe care ni le oferă birourile de populație sau fiscul, nu corespund câtuși de puțin adevărului. Un serviciu central statistic n'avem, iar recensământul populației României Mari întârzie regim după regim... Până când? Dumnezeu știe! Și doar suntem un stat cu pretenții de înfloritoare civilizație, un fel de Belgie a Orientului...

Succesele radiofoniei. — Pe zi ce trece, pașii civilizației urcă fantastic spre culmi nebănuite. Nici închipuirea nu ne poate ajuta, pentru a ști ce se va mai descoperi mâine. Dintre toate născocirile timpului nostru, radiofonia va avea, de bună seamă, un rol extrem de important în drumul viitor al civilizației.

Înăuntru astăzi, această descoperire s'a pus în slujba poștei, a muzicii, a religiei, a propagandei prin conferințe, a transmiterii de știri din diferite țări, — și nu ne va uimi mâine, dacă va ajunge să înlocuiască complet întregul serviciu telegrafic al presei.

Săptămânile trecute s'a inaugurat legătura poștală radiofonică dintre Londra și New-York. Acest eveniment este de o covârșitoare importanță pentru ambele continente, despărțite de imensitatea Atlanticului. Rapiditatea expedierii știrilor de pe un continent pe altul, va lega și mai strâns popoarele planetei la oaltă. Prin instalarea a cât mai multe posturi radiofonice în cu-

prinsul unei țări, și prin popularizarea acestei fericite invenții, popoarele vor ajunge să se cunoască mai de aproape și cu ajutorul ei, să-și dăruiască reciproc ideile, gândurile, muzica și tot ce spiritul superior al omului poate exprima prin viu graiu.

Bibliografie

Nouă apariții la casa de editură „Cartea Românească” — București:

G. Dulfu: *Ion Săracul și alte povești în versuri*. Cu ilustrațiuni de A. Murnu. Ediția II revăzută. Prețul 25 lei.

Cincinat Pavelescu: *Poezii*, Ediția bibliotecii „Pagini alese”, No. 207. Prețul 4 lei.

I. Simionescu: *Lămurirea potopului*.

V. Romanescu: *Tiparul*.

I. Isvoreanu: *Cultura tomatelor*.

Ultimele trei broșuri au apărut în biblioteca de popularizare „Cunoștințe folositoare” și costă fiecare 5 lei.

Casa de editură „Cartea Românească” e în plină activitate, care se îndreaptă spre două țante. Întâi urmărește ridicarea editurii românești la rangul editurilor occidentale, prin publicarea în condițiuni tehnice superioare a autorilor români, clasici și moderni, și a stimularea astfel producția literară română. În privința aceasta bilanțul anului trecut este foarte satisfăcător.

Al doilea scop urmărit de această instituție e de-a da și publicului mai sărac, și în deosebi tineretului, posibilitatea să-și înmulțească cunoștințele prin formarea unei biblioteci ieftine. În scopul acesta a înființat bibliotecă de popularizare în broșuri ieftine a 4 și 5 lei.

Din „Pagini alese din scriitorii români” au apărut până acum 207 broșuri, popularizând o f. însemnată parte din cea mai valoroasă scrieri ale literaturii române, vechi și noi. Ultima broșură conține o alegere din poeziile poetului C. Pavelescu, care au fost mult gustate în trecut. Se poate, ca aceste poezii să nu mai găsească azi tot atâția admiratori, fiindcă poezia română a făcut o însemnată evoluție spre poezia așa numită modernă, dar numele de poet al dlui Pavelescu fiind consacrat, broșura aceasta va găsi desigur mulți cetitori.

Un caracter de folos practic i-s'a dat bibliotecii de popularizare „Cunoștințe folositoare”. Pusă sub îngrijirea dlui prof. univ. I. Simionescu biblioteca aceasta a publicat mai multe serii de broșuri scrise pe înțelesul tuturor și tratând despre o mulțime de chestiuni și probleme practice și folositoare. Ultimele trei broșuri, apărute de curând, au același caracter.

În „Lămurirea potopului” d. prof. Simionescu atacă o chestiune delicată prin faptul că încearcă să explice temeiul unei credințe religioase sau bisericesti prin faptele reale petrecute în natură. Încercarea aceasta e îndrăznească dacă ținem seama de concepția ce o au masele populare despre potopul bibliei, dar d. Simionescu a reușit să dea într-o mică broșură lămurirea naturalistă a acestui eveniment într'un astfel de mod încât și cel mai bigot creștin va înțelege să facă o mai bună distincție între lucrurile cu adevărat dumnezeiești și între întâmplările atât de dese din natură.

N. Pora: *Din lumea lor*. Editura Ancora, București, Prețul 60 lei.

Noul volum al dlui N. Pora face parte din literatura destinată tineretului și ca atare trebuie să întrunească anumite condițiuni, fără de care orice scriere de felul acesta nu poate avea valoare. Condiția principală e simplitatea în expunere, atât din punct de vedere al limbei cât și al subiectului. Copilului care începe să citească „cărți” trebuie să i-se trezească interesul chiar dela primele fraze, căci altfel el aruncă cartea și preferă să se joace cu ceva mai distractiv. Pentru acee povestiri de stinate cetitorilor începători trebuie să se ferească de stilul descriptiv și să între adreptul în acțiune.

„Nu îl cunoașteți pe Ciufu-San, poate că unii dintre voi veți fiuzit de posnele lui vestite în cinci mahalale...”

Așa își începe d. Pora povestirea, care deschide volumul „Din lumea lor”. Cine nu va fi curios să cunoască acum pe Ciufu și să-i afle posnele ce le face „p'aproape de gura oborului”. Și într'adevăr autorul ne dă o sugestivă descriere a vieții ștrengărilor din mahalalele Bucureștilor.

Pe lângă calitatea aceasta esențială, care o găsim la cea mai mare parte a povestirilor din noul volum, d. Pora mai are și stilul viu, pregnant și împietriștat din când în când cu expresii obișnuite numai în limbajul copiilor ceea ce dă un colorit simpatie și atrăgător prin naivitatea lui.

Subiectele povestirilor par luate la întâmplare din viața comună de toate zilele și totuși ele sunt bine și cu mult tâlc alese. Fără a evidenția tendința de moralizare, lucrul acesta este totuși la iveală în mod direct și se furișează pe nesimțite în sufletul primitor de orice impresii al copilului.

Pentru aceste calități noua lucrare a dlui N. Pora ia un loc de frunte printre puținele cărți, cari formează azi mica noastră literatură pentru tineret. Volumul frumos tipărit mai are și un număr mare de desemnuri, ceea ce face cartea și mai atrăgătoare pentru tineretul cărnia i-a datinat-o autorul.

Ion Băilă

A apărut:

Teodor Murășanu

Chiot Câmpenesc

Versuri.

Prețul 100 Lei

În toate librăriile cereți cartea cea mai actuală și cea mai citită:

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România”

de: ION CLOPOTEL

Ea cuprinde documentele cele mai de seamă ale unirii și se face expresia simțămintelor populare cari au rodit independența de Stat. Să nu lipsească din nici o casă românească

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
Calea Victoriei 51. Telefon: 308
Plăța Untrei No. 8.
Duminecă 23 Ianuarie 1927

Anul IV N-rul 3
Numărul: Lei 15

Psihologia satelor

Acela care vede o singură dată un sat românesc, ori și cât de bine l-ar studia, nu știe nimic de seamă din psihologia populației lui. Un sat românesc trebuie să-l vezi la diferite intervale pentruca să-i înțelegi psihologia. Pentrucă aceea ce este mai de seamă în psihologia lui, este tocmai eterna stabilitate sufletească. Cu cât îl vezi la intervale mai depărtate, cu atât eterna lui stabilitate impresionează. L-ai văzut când erai copil; și-l vezi când ești bătrân; ce experiență minunată: tu te-ai schimbat profund, satul stă pe loc. Numărul locuitorilor s'a înmulțit cu ceva; atâta poate; în aceea ce privește ocupațiunea locuitorilor, obiceiurile și felul lor de muncă, toate au rămas cum le-ai pomenit. În locul lui moș Gheorghe este moș Ioan; și în locul copiilor cari sburdau în pulberea drumului, când erai și tu copil, acum sunt alții; dar aceleași jocuri, aceleași cuvinte, aceleași cântece, până și aceleași inadvertențe morale.

Românul este cum l-a lăsat Dumnezeu; n'ai ce schimba în el; îți spune câte un bătrân care a înțeles mirarea ta.

Nu-ți vine să crezi ochilor. Cercetezi, că doar ai găsi ceva schimbat. În sfârșit crezi că găsești. Un bătrân, mai la o parte de ceilalți, îți desvăluie paraponul inimii sale. Nu mai este lumea ca mai înainte. Nu se mai țin oamenii de cuvânt; nu mai respectă cele sfinte. Femeile nu mai stau în casă ca să țese și să toarcă, cum făceau altă dată. Toți sunt la cârciumă.

Bătrânul acesta este amărît. El vede, ca mulți bătrâni, lumea mergând din rău în mai rău. Dar cuvintele acestui bătrân nu sunt nici ele ceva nou pentru tine. Pare că le-ai mai auzit în copilărie, când supărai pe buniciu.

Așa dar, și jocul, și cântecul, și lucrul, și cearta, la fel neschimbate. Din ce cauză această împietrire sufletească a satului românesc? Doamne, nu se nasc și aci suflete înzestrate cu dorința de inovație, ispitite de progres, ca aiurea? Ba da. De aceasta te poți convinge ușor. Primul copil ce-ți iese în cale, este dovadă că populația este sănătoasă și inteligentă.

Atunci, de ce imobilitatea? Fiindcă satul trăiește în izolare sufletească. Fiindcă dorințele de inovație, cu care copiii săi vin pe lume, nu numai că nu găsesc sprijin, dar sunt chiar oprite să se mani-

festе. Fiindcă satul românesc nu ia parte la formarea culturii românești. El trăiește de sine, împietrit în mediul său. Copiii din sat, fără dorințe și fără ispite de progres? Ce înjurie nedreaptă. Privește-i numai cât de avizi sunt să-și umple memoria cu lucruri noi; cât de ispițiți sunt să dea mâinilor o ocupație nouă! Dar de unde să-și satisfacă ispita creierului și a mâinilor?

Biserica le dă tradiție. Școala le dă poezie și basme până la vârsta de 10 ani; de aci înainte, până la recrutare, le dă răgaz ca să uite ce au învățat. Nimeni nu leagă energia sufletului lor de energia naturii, învățându-i cum să fie mai harnici și mai înobilati la muncă. Ei rămân cu aceea ce le-a dat buna natură.

Natura i-a înzestrat cu funcții creatoare de imaginație: vor cânta și ei; vor imagina basmele, pe care le-au imaginat și strămoșii lor. Natura le-a dat darul de-a vorbi: vor vorbi, care mai elocvent, care mai puțin elocvent. Sunt mulți vorbitori în sat mai elocvenți decât cei mai maestri parlamentari.

Natura le-a dat organizarea brațelor în vederea instinctului muncii: vor executa și dânsii, cu vremea, munca cea mai puțin diferențiată: Munca agricolă, cu sapa și plugul; împletitul nuielilor; cioplitul cu barda a lemnului; frământatul și arsul pământului pentru facerea cărămizii și a oalelor; hrănirea și mulsul animalelor; țesutul și torsul lănei și cânepii; transportul cu spinarea și cu carul; cu un cuvânt, vor face muncile pe care le sugerează experiența însăși, ca o continuare a energiei cosmice. O muncă diferențiată, înobilată, ei n'au de unde să o învețe, fiindcă nu le-o arată nimeni.

O Doamne, mizeria sufletească a acestor copii ai satelor! Să fii dotat de natură, și să nu poți pune în valoare, aceea ce natura ți-a dat! Câte tragedii nu se petrec în această viață monotonă de sat! Câte destinuri nu se abat; câte perspective fericite nu se închid; câte energii nu se pierd!

Este etern imobilizat sufletul satului românesc, dar această imobilitate este echilibrul aparent al unui groaznic conflict. Imobilitatea sufletească a satelor este urma pe care a lăsat-o moartea triumfătoare.

Copilul a încetat să mai fie avid de nou-tate; ispitele lui au murit, fiindcă a fost zdrobit de împrejurări. A încercat copilul lui badea Stan să afle de ce soarele s'a acoperit într-o zi întunecând cerul chiar din senin. Un an întreg și-a frământat mințea în toate chipurile și a întreat pe toți. În capul lui lumină nu s'a putut face. Preotul i-a amintit de puterea lui Dumnezeu. Învățătorul s'a trudit să-i explice ceva; a făcut chiar un cerc cu creta pe tablă, dar prea limpede n'a fost învățătorul...

A, dacă el ar fi avut la îndemână o carte de enciclopedie, cum au școlile din alte țări, lucrul ar fi fost mai ușor! Satul român n'are însă o enciclopedie, cât de populară. Și a sfârșit copilul lui badea Stan prin a se duce la moș Tanasache, care i-a cetit dintr'un vechiu calendar cum soarele, ca și luna, ca și stelele sunt mâncate de vârcolaci. A sfârșit astfel curiozitatea copilului: un viitor om de știință, poate, mai puțin.

A încercat și copilul lui badea Vasile să-și astâmpere curiozitatea de-a ști, de ce unele insecte îmbolnăvesc prin mușcătură, iar altele nu. N'a putut afla nimic. Dar copilul lui badea Nicolae! Ce istețime avea la scobitul lemnului, că ți-ar fi putut face cu cuțitul orișice chip de lighioană, după voie!

Și copilul lui badea Șerban! Acesta parecă avea ochii în vârful degetelor, așa știa să potrivească șurupurile, să dreagă cuiele și să așeze fierotenia pe fierotenie.

Toți acești copii sunt astăzi ca toată lumea din satul lor, așa cum au fost moșii și strămoșii lor. Psihologia satului românesc este psihologia cimitirului dorințelor de inovație și al ispitelor... Eternă stabilitate.

Eterna stabilitate nu se împacă cu personalismul anarhic, dar nu exclude orișice fel de personalitate. Ea convine de minune personalității: de tip istoric și etnic. Satul românesc nu inovează în deprinderile strămoșesti, dar, în schimb, prin repetarea acestora, întreține continuitatea istorică a tipului.

Un peisaj de munte este cu atât mai caracteristic, cu cât muntele este mai înalt. O apă, tocmai prin albia ei stabilă, capătă o fizionomie. Un animal este cu

atât mai tipic cu cât răspunde mai bine rasei și mediului.

Așa și într'un sat de oameni. Stabilitatea dă relief istoric. Actele și gândurile sătenilor cu cât sunt mai ferite de inovație, cu atât devin mai tipice, mai instituționale. Mentalitatea satului devine stereotipă. Moralitatea lui, o cămașă lipită strâns pe piele. Săteanul român nu cunoaște morală, nu cunoaște snobism, nu maimuțărește pe cununi, este tipul naționalismului monumental și etern, în deosebirea de târgovățul care adesea este ros de personalism anarhic.

Satul românesc nu este dar lipsit de personalitate. Pe cea istorică, sau etnică, el o are fără discuție. El nu are însă o personalitate energetică, adică o personalitate, care, continuând natura, să creieze peste natură forma nouă de energie. Brațele și creierul săteanului român nu transformă materia primă în creații originale, care, încorporate apoi culturai române întregi, să întrețină evoluția acestei culturai.

Sunt țări, ne spun geografii, unde grâul nu ajunge nici odată să facă spic, și se înmulțește numai prin rădăcini. Așa este și personalitatea satului românesc. Ea se continuă prin rădăcini, nu prin spicele creației sale. Sufletul ei naște și moare în mediul strămt al satului, nimic din producțiile ei nu răsbate în afară.

Ca și grâul din pomenitele țări, sufletul săteanului român nu ajunge să rodească. El este o rezervă oboșită sub pământ. Dacă această rezervă ar ieși la lumina zilei! Dar cum și prin cine? Conducătorii lui sunt orbiți de un personalism bolnăvicios. În loc de deprinderi profesionale, care să înobileze munca săteanului, conducătorii lui îi dau fraze politice. În loc de ordonarea eului, conducătorii dau desordonarea. În loc de conștiințozitate profesională, conducătorii pregătesc misticismul revoluționar. Ca și cum eul lăsat de sine nu este în deajuns de înclinat spre misticism și revoluție!

În fața personalismului anarhic stă personalismul energetic, pe care îl găsim dominând viața națiunilor puternice din Europa. În ce constă acest personalism? În ridicarea conștiinței omului la rolul de continuatoare și transformatoare a energiei naturii. Omul este puternic atunci, când stăpânind cu gândul legile naturii, se înfiază acestei naturi, și o continuă prin muncă.

Este persoană energetică acela, care reușește să aprindă în sufletele semenilor săi, prin îndemnul și pildă, dorința pentru o muncă mai nobilă. A trecut pe aici un om, se zice pe urma cuiva, când lucrurile lăsate de dânsul sunt așa rostite că par a merge de sine; când gândul și fapta celui ce nu mai este continuu să rodească și după.

Mulți asemeni oameni au trecut prin satele puternice ale Europei, până ce acestea au ajuns unde sunt! De ce nu trec peste tot locul unde este nevoie? Pentru că natura este generoasă în spontaneitatea eului, și avară cu cristalizarea per-

sonalităților. Eul gigantic, mistic și vagabond, crește peste tot. Eul ordonat la muncă este o plantă rară. Este mai ușor să cuprinzi într'un eu sentimental tot universul decât să transformi prin munca brațelor colțisorul de țară în care te-ai născut. Satul românesc nu poate să prospere, fiindcă de nevoile lui n'au nici o înțelegere clasele conducătoare ale satului român. Dacă ar fi această înțelegere,

ce izvor de energie ar fi în satul românesc! Dar astăzi nimeni nu ia seama la dânsul. Conducătorii lui ard de dorința să-i standardizeze cerealele, uită însă că standardizarea cerealelor este un simplu rezultat al standardizării aptitudinilor la muncă. Unde munca nu este înobilată, nici fructul produs de ea nu este nobil.

C. Rădulescu-Motru

Organizarea muncitorilor industriali în legătură cu dezvoltarea orașelor

Dacă muncitorii industriali, cari să satisfacă trebuințele țăranilor de unele fabricate simple industriale sau de reparații simple, se găsesc și la sate, și deci se găsesc în toate timpurile de când manifestările diviziunii muncii au apărut în societate, organizări de meseriași nu sunt și nu au fost niciodată cu puțință în sate, unde numărul lor este atât de restrâns.

Organizarea meseriilor, care cere anumite aglomerații de meseriași și un nivel cultural ceva mai ridicat, nu poate avea loc decât în orașe.

Din cauză că dezvoltarea orașelor ardelenene a fost mai veche decât aceea a orașelor moldovenesti și muntenesti, organizarea meseriilor în trecutul nostru depărtat este mai veche în Ardeal decât în principatele românești.

Dar, cum nici orașele ardelenene nu au vechimea celor din apus, unde viața socială nu a fost întreruptă de cataclisme sociale, nici organizarea meseriilor nu poate fi atât de veche nici aici.

De abea, la sfârșitul veacului al XIII, și la începutul veacului al XIV-lea în Ardeal orașele erau în formație, le ridicau sașii coloniști, care aveau privilegiu anume dela regii Ungariei, sau se formau din aglomerațiile din jurul cetăților regelui Ungariei, în *comune*¹. În acest timp în principatele române nu erau decât sate.

La sfârșitul veacului al XIV-lea erau complet dezvoltate orașele ardelenene: *Brașovul* (Cetatea Coroanei) și *Sibiul* (Cetatea lui Hermann). În țările românești de abia în acest timp se începe formarea orașelor cu viața burgheză. Orașele românești s'au format pe drumurile de comerț dintre principate și țările vecine, în special pe drumurile dela Sibiu și Brașov către Dunăre și Mare, și drumurile dela Cracovia și Lemberg din Galiția, și dela Bistrița din Ardeal, către Dunăre și Mare, în Moldova. Drumurile nepietruite și locurile rău de străbătut, cum erau pe atunci, făceau călătoriile anevoioase și împuneau popasuri dese. Aceste popasuri neputând să fie făcute decât în locuri anumite, au dat naștere la mici aglomerații orașenești, unde negustorii erau siliți să facă etape și să plătească și o mică vamă. În aceste locuri de etapă s'au născut orașele din Moldova și Muntenia. Tot astfel, în punctele care

trebuiau apărate ridicându-se cetăți, în jurul lor, „sub cetate“, s'au dezvoltat orașe unde își exercitau meseria diferiți meseriași, chemați acolo de necesitățile armatei, pentru repararea armelor, confecționarea îmbrăcămintelor, încălțămintelor, seilor și curelelor, și unde negustorii aduceau și desfăceau între ostași diferite marfuri sau alimente. Precum în fine, s'au dezvoltat orașe și în jurul târgurilor, care se țineau în răstimpuri în diferite localități.

În general, orașele românești au fost născute din impulsia străinilor atrași de bogățiile țării și marile posibilități de lucru și de câștig. Unele orașe de munte ale Munteniei au fost ajutate la întemeierea lor de sașii veniți din Ardeal, precum unele orașe ale Moldovei au fost sporite de coloniștii sași și ungari din Ardeal, și apoi de germani și armeni, evrei și poloni mai puțin, veniți din Galiția. Încă din veacul al XIII-lea se găsește o puternică colonie de sași catolici la *Baia* lângă Fălticeni în Moldova, venită dela *Bistrița* și *Rodna* din Ardeal pentru exploatarea minelor din acel loc. Vechea pecete a orașului avea inscripția latinească și cerbul sfântului Hubert la mijloc. Tot astfel orașele *Siretiul* și *Suceava* din nordul Moldovei, au fost puternic întărite de coloniști germani ce s'au coborât dela Lemberg unde regele Casimir al Poloniei le dăduse dreptul de *Magdeburg* (*ius Theoticum*) înălăturând „toate drepturile rutenești și datinele rușesti toate, în orice chip și sub orice nume s'ar fi socotit că pot tulbura acel drept german“ (decretul din 17 Iunie 1356). Coloniile germane erau atât de puternice încât călugării minoriți, *Nicolae de Mehlsack* și *Pavel de Schweidnitz*, propuneau Papei în 1370 întemeierea aci a unei dieceze latine pentru această nouă regiune cucerită contra „schismei rutene“². De asemenea, din cele mai vechi timpuri în *Bacău* din Moldova era o populație străină de religie catolică, cu caracter marcat unguresc venită acolo pentru exploatarea minelor de sare dela *Ocna*, mai târziu *Târgu Ocna*.

În Moldova erau patru regiuni supuse la patru regimuri deosebite în toate privințele, din cauză că rezultau din patru situații politice deosebite: în orașele germane din nord (*Siretiul*, *Baia*, *Suceava*);

¹ *Ioan Roccus-Sirianu*. Iobăgia, Arad 1908, pg. 215.

² *N. Iorga*, Istoria comerțului românesc. Văleni-de-Munte, 1915, pg. 82.

Pactul italo-albanez, Mica Antantă și România

în provincia de influență litvano-rusă din nord-est (*Hotin, Dorohoiu*); în vechea provincie de influență ungurească din vest (*Bacău, Troțuș, Adjud*); în teritoriul care fusese tătăresc cu puțin înaintea, din sud-est (*Bârlad, Tecuci*).

Tot astfel în Muntenia, orașul *Câmpulung* a fost întemeiat de sași catolici. *Del Chiaro*, un călător italian prin aceste locuri arată în „*Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia*“, Veneția, 1718, că a văzut o inscripție din 1373 pe mormântul lui Ion P... custor al bisericii săsești din *Câmpulung*. Tot acolo se pomeneste un primar, un jude, un „conte“ săsese *Laurențiu* încă din 1300. De asemenea, la granițele din Moldova și Muntenia, și tot din veacul al XIV, urmărindu-se anumite scopuri politice, s'a înființat episcopatul de *Mileov*, în cetatea *Milcov* ridicată de cavalerii *Teotoni*, scorbriți din *Ardeal* pe valea *Putnei*. După cum constată călătorii cari au străbătut aceste locuri în veacurile XV și XVI, locuitorii români ai țării noastre în marea lor majoritate, dacă nu în absoluta lor majoritate trăiau în sate, iar orașele erau locuite în cea mai mare parte de străini. Așa abatele mănăstirii *San-Michele* din *Chiusa*, italianul *Botero*, găsește că „în orașele Moldovii locuiesc sași și unguri“. Negocul în Moldova îl făceau vechii armeni, cari scorbriți din *Lemberg*, unde au făcut utilizabil comerțul cu *Levantul*, au procedat la fel în micile orașe moldovenești, unde în curând au întrecut pe germani, oarecum împrăștiati și cu mai puțin legături cu orientul, și pe românii puțin înclinați către comerț, întemeind chiar în *Siret* și *Suceava* o puternică colonie, o municipalitate proprie, de unde au radiat apoi întemeind noi orașe, cum este *Botoșanii* pe drumul de comerț către *Chilia* și *Cetatea Albă* porturile sudice ale țării moldovenești, ale *Basarabiei* de astăzi. Negocul în Moldova îl mai făceau mai noii veniți sași și evrei-turci, cari nu formau colonii așezate, apoi unguri și raguzani. Desvoltarea orașelor era destul de mare. Episcopul *Querini* care a călătorit în Moldova la sfârșitul veacului al XVI-lea, găsește că în acest principat erau atuncea 15 orașe. Desvoltarea orașelor nu putea fi atât de mare în principatele românești și ele nu puteau să capete strălucirea celor din apus, fiindcă, din cauza veșnicilor războaie cu turcii sau tatarii, cari pustiau totul în calea lor, orașele, cetățile, bisericile de multe ori au fost prădate și arse; nu era liniștea necesară desvoltării industriei și civilizației.

N. Ghinlea

³ N. Iorga, idem, pg. 92.

⁴ N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, București, 1922. I, pg. 233, 235.

⁵ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, București, 1920. pg. 7, 19, 20, 23, 25, 66, 71, 85, 88, 91, 183, 184, 185, 196, 198.

Ștefan Meteș. Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul, până în veacul al XVIII-lea. Sighișoara, 1921. pg. 31.

Mare zarvă în opinia internațională pe urma semnării la *Tirana*, în ziua de 27 Noemvrie, a unui pact „de amicitie și siguranță“ între Italia și Albania. Presa sârbo-croato-slovenă a protestat socotind actul încheiat ca un adevărat protectorat italian stabilit asupra Albaniei, iar d. Nincici, ministrul de afaceri streine al regatului vecin și aliat, care condusese la *Belgrad* ani de zile o politică de înțelegere și apropiere cu Italia, și-a dat demisia provocând retragerea întregului cabinet. Cu acest prilej, în Parlamentul jugoslav, glasuri din diferite partide, și nu numai opozante, au exprimat dorința unei noi orientări de politică externă, în înțelesul de abandonare a drumului de sinceră prietenie cu Italia pe care apucase d. Nincici.

O întreagă turburare, prin urmare, în raporturile dintre două țări legate strâns de România, una prin vecinătatea geografică și prin sistemul Micii Antante, cealaltă prin comunitatea tradițiilor și originii romaneice, iar acum de curând și printr'un pact formal semnat la *Roma* de d. prim-ministru gen. *Averescu*. În sfârșit, a treia țară amestecată în această turburare, Albania, interesând România prin legăturile din trecut și din prezent dintre elementul românesc balcanic și poporul albanez, cât și prin sprijinul pe care, dela 1913, țara noastră n'a încetat să-l dea, sub toate formele, sforțurilor îndreptate la independența ale Albaniei.

Și fiindcă în această împrejurare tot soiul de versiuni au început să circule asupra solidității Micii Antante, din cauza situației delicate a României între cele două părți divergente, Italia și regatul sârbo-croato-sloven, se cuvine să examinăm în linii generale problema de politică internațională adusă, astfel, la ordinea zilei.

Cuprinsul și sensul pactului dela Tirana

Vom porni dela textul actului diplomatic care a provocat atâta alarmă.

Pactul începe prin afirmarea dorinței părților de a strânge și mai mult între ele legăturile de prietenie și de siguranță, pentru a colabora la garantarea păcii în cadrul tratatelor existente și pe care le-au semnat împreună. Apoi, referindu-se și la pactul Societății Națiunilor, garanție suplimentară a păcii și siguranței generale, părțile ajung la precizarea pactului lor de „prietenie și siguranță“ în 5 articole scurte.

Cel dintâi cupride solemnă recunoaștere a ambelor părți că au interes să nu se turbure nimic din actualul *statu-quo* politic, juridic și teritorial al Albaniei.

Pentru apărarea acestui interes comun, cele două părți se obligă, prin art. 2, „să se sprijine în mod reciproc și să colaboreze sincer“. Dar obligația aceasta este completată în același articol printr'alta: ambele părți se leagă să nu încheie cu

vre-o terță putere acorduri politice sau militare de natură a stingheri pe vre-unul dintre contractanți.

Următoarele trei articole mai prevăd a) încheierea unei convenții speciale de conciliare sau arbitraj; b) termenul de 5 ani durată pactului cu facultatea de denunțare sau prelungire în al patrulea an și c) înregistrarea lui la Societatea Națiunilor, după ratificare, conform obligației generale din pact a tuturor membrilor.

La prima citire, nemulțumirea provocată la *Belgrad* de acest pact de siguranță apare cel puțin curioasă. De ce să supără jugoslavii dacă o mare putere s'a obligat formal să garanteze Albaniei „integritatea teritorială“ și „independența politică“ așa cum se garantează incomplet prin art. 10 din pactul Societății Națiunilor?

Supărarea, însă, provine din obligația finală cuprinsă în art. 2 care leagă oarecum politica externă a Albaniei de Italia și o face dependentă de cuvântul Romei garante. Căci, într'adevăr, numai în schimbul acestui angajament precis de politică externă, Italia și-a luat sarcina fără reciprocitate de a garanta statutul politic-teritorial albanez în contra oricărei primejdii din afară, — adevărat protectorat condiționat cum rezultă și din faptul inegalității isbitoare dintre părțile contractante.

În supărarea dela *Belgrad* s'a aruncat chiar expresia de „protectorat“ al cărui înțeles noi îl cunoaștem bine aci în Sud-Estul Europei.

Interesele italiene în Albania

Dar înțelegerea și aprecierea actelor diplomatice nu este posibilă fără cunoașterea împrejurărilor care determină directivele de politică externă și impune atitudinile popoarelor, respectiv guvernelor.

Pentru Italia, siguranța coastei din *Adriatica* a constituit, încă din primele timpuri ale redobândirii unității naționale și independenței, o problemă fundamentală de politică externă. Fără această siguranță la *Valona*, adevăratul *Gibraltar* al Mării *Adriatice*, toate sforțările nației italiene de a-și recăpăta în lume un loc demn de gloria și tradițiile Romei străvechi erau condamnate la sterilitate.

De aceea, în politica externă a Italiei, după reconstituirea unității, a predominat ideea siguranței adriatice prin alianță cu *Austro-Ungaria*. Între cele două puteri de pe țărmurile *Adriatice* nu putea să existe decât alianță sau război, după expresia unui diplomat italian, și fiindcă Italia nu-i putea face război monarhiei habsburgice s'a aliat cu ea. Altă soluție nu era!

S'a aliat cu monarhia până în ziua când i-a putut face război cu succes.

Dar încheind o alianță monstruoasă, artificială — cum făcuse și România imi-

tând gestul Italiei, — bărbații conducători dela Roma au căutat să obțină cu prietenie ceea ce nu puteau obține cu dușmănie. Încă din Noemvrie 1897, deci acum 30 ani, cu prilejul vizitei cancelarului austro-ungar, contele Goluchowski la Monza, s'a accentuat o politică italiană pe coasta albaneză, desvoltată, prin obligația de statu-quo adriatică cuprinsă în tratatul de alianță al Triplicei.

În timpul acțiunii internaționale pentru reformele din Macedonia sub Turcia lui Abdul Hamid, politica italiană s'a silit să obțină lotul de organizare jandarmeriească în regiunile Monastir și Salonic, împotriva Austro-Ungariei. Lumea albaneză din Turcia de pe atunci s'a bucurat permanent de atenția și încurajările italiene prin înființarea de școli, spitale, burse de studii pentru tineri, orfelinate și chiar stimulare la autonomie națională. Curentul general de deșeptare a naționalităților asuprite din Balcani a primit în Albania, prin sforțările italiene, cel mai puternic imbold. Acțiunea italiană pe celalalt țărm adriatic s'a intensificat și lărgit prin construcția portului Antivari în Muntenegru și a liniei ferate Antivari-Virpazar, prin curse de vaporase pe lacul Scutari, instalarea de linii telegrafice, stabilirea curselor maritime pe coasta albaneză ale soc. „Puglia” înlocuind încet-încet „Lloyd”-ul austriac, în sfârșit prin intervenția contra puterilor centrale în războiul mondial și ocupația pe țărmul Adriaticei prin corpul expediționar care a întreprins, în Albania, la 1917, mari lucrări de poduri și șosele ce au fost completate până la 1920 prin construcții de magazine, clădiri și linii ferate înguste în portul Valona.

Consecvență politicii sale de interes față de Albania, Italia a contribuit și cu prilejul războaielor balcanice din 1912-13 la recunoașterea statului albanez independent, contra veleităților imperialiste dela Nord sau dela Sud, din partea vecinilor imediați, sârbii și grecii, — urmărind, astfel, ca la Valona să se înalțe cel puțin un stat prieten dacă nu se putea instala acolo ea însăși.

Italia mandatară Europei în Albania

Directivele politicii albaneze a Italiei erau așa de bine fixate încât la pacea generală renașterea Statului albanez, în granițele dela 1913, a fost asigurată. Ceva mai mult chiar, Italia, ținând seama de primejdiile din trecut pentru soarta Albaniei, s'a asigurat de un adevărat mandat european pentru apărarea tânărului Stat la nevoie. Astfel, conferința ambasadurilor (Anglia, Franța, Italia și Japonia) prin deciziile luate la 9 Noemvrie 1921 a recunoscut că „încălcarea granițelor Albaniei” așa cum au fost stabilite sau a „independenței Albaniei” ar putea constitui o amenințare pentru siguranța strategică a Italiei. De aceea, cele 4 guverne prin reprezentanții lor au convenit, în art. 2 al deciziei respective, ca în cazul când Albania s'ar găsi în neputință să-și păstreze integritatea teritorială și ar cere, prin urmare, aju-

torul Societății Națiunilor, ele să dea instrucții reprezentanților respectivi din Consiliul dela Geneva în sensul ca „Italia să fie însărcinată a restabili granițele albaneze”.

În eventualitatea că Albania însăși nu s'ar fi putut adresa Consiliului S. N., pentru a cere ajutor, cele 4 guverne din inițiativă proprie vor pune în mișcare Consiliul, iar dacă intervenția se va socoti necesară ea va fi încredințată tot Italiei.

Amintind aceste fapte cunoscute dela 1921, presa fascistă accentuează că *nimeni nu poate tăgădui dreptul Italiei de a se garanta prin garantarea integrității albaneze*. Pactul de acum semnat la Tirana, confirmă, prin consimțământul Albaniei însăși, hotărârile luate la conferința ambasadurilor în interesul ei.

„Pentru liniștea balcanică și pentru pacea europeană folosul ce rezultă nu este, într'adevăr, mic din faptul că Italia, în deplin acord cu Albania, poate, dacă s'ar ivi nevoia, să intervină la timp pe celalalt țărm pentru a pune ordine și a impune respectul hotărârilor internaționale” încheie ziarul *Secolo* din Milano o explicație desigur oficioasă asupra pae-tului dela Tirana.

Albania era primejduită?

Un răspuns afirmativ n'ar putea fi formulat la această întrebare, dar desigur că viața liberă și independentă a Albaniei nu s'a bucurat de condiții prea favorabile din partea vecinilor imediați, chiar dela 1913. Acțiunea greco-sârbă împotriva Albaniei apărea ca un element stingheritor în prietenia sârbo-greco-română, cimentată prin pacea dela București din 1913, mai ales că politica României se arătase în mod constant simpatcă tânărului Stat pus sub conducerea prințului de Wied (înrudit cu familia noastră regală).

Isbucind războiul mondial cu repercusiunile lui balcanice, Grecia a încercat să-și lărgească frontierele spre Albania pe linia Tepelene - Arghirocastro, după cum Bulgaria a manifestat deasemeni năzuințe asupra pământului albanez în nebulnia imperialistă a fostului țar, Ferdinand, de a-și vedea țara scaldându-se în trei mări, Neagră, Egeică și Adriatică.

După pacea generală, conflictul greco-italian pentru asasinarea misiunii generalului Tellini care delimita frontiera greco-albaneză, ca și conflictul albanojugoslav aplanat prin intervenția Societății Națiunilor ori diferendul pentru mănăstirea Sf. Naum, au fost câteva din formele multiple ale primejdiilor vecine pentru independența și integritatea Albaniei.

Iată, deci, politica italiană în Albania, examinată mai sus, isbindu-se de corespunzătoare politică a vecinilor imediați, jugoslavi și greci.

O versiune, al cărui temei nu se poate preciza încă, pretinde că guvernul albanez nu s'a hotărât la gestul făcut decât dupăce, în prealabil, încercase fără succes să se alipească Micei Antante pentru garanția integrității și independen-

ței. Neavând de ales decât între Italia și Mica Antantă, Albania a ales.

Politica de apropiere italo-jugoslavă

Dar dacă liniile tradiționale ale politicii italiene, în Albania, ne explică actul dela Tirana, totuși rămâne o nedumerire și un contrast pentru cine a urmărit sforțările din timpul celor din urmă 6 ani spre aplanarea multiplelor dificultăți dintre Italia și regatul sârbo-croato-sloven.

Desigur, moștenind fosta monarhie habsburgică la coasta adriatică, tânărul Stat jugoslav avea să moștenească și toate greutățile situației sale de vecin al Italiei, foarte sensibilă în această „mare nostră”. Câte piedeci și dispute, la conferința păcii și după aceea, pentru stabilirea granițelor noi pe adriatică între Italia și moștenitorul Habsburgilor!

În Noemvrie 1920 se face prima încercare de ambele părți, printr'un acord direct semnat la Rappallo, dar opinia italiană, foarte simțitoare, reacționează prin expediția lui d'Annunzio la Fiume ca să nu se piardă de Italia marele port adriatic. Greșeala sau abilitatea contelui Sforza, ministrul de externe al Italiei, de a lăsa, printr'o crisoare, să se întrevadă concesiuni mai largi decât se conveniseră în textul însuși al tratatului de Rappallo, face imposibilă aplicarea acordului pe teren. Încercarea repetată, în 1922, prin convenția dela Santa Margherita, de a limpezi diferendul nu este mai fericită.

Schimbările din politicainternă a Italiei cu instalarea regimului fascist creazăo nouă situație între ambele state, îngrijitoare pentru pacea Europei până în Ianuarie 1924 când se încheie alianța dela Roma între Pașiei și Mussolini și se rezolvă chestia Fiume prin anexarea lui la Italia.

Fasciștii se declaraseră dela început contra acordului dela Rappallo, dupăcum Pașiei nu participase la încheierea lui căci fusese opera decedaților Vesnici și Trumbici, — astfel că tratatul dela Roma, din 1924, s'a încheiat mai ușor. Ulterior, prin tratative duse la Florența, Trieste și Veneția, în decursul întregului an, bazele stabilite la Roma au fost lărgite și precizate în acorduri economice, de navigație și de căi ferate, prin desbaterea problemei albaneze, etc.

Din nou se repeta istoria: vecinii de pe țărmurile Adriaticei neputându-și face război se înțelegeau pentru o politică de prietenie și colaborare, — căci între Italia și Jugoslavia nu pot exista raporturi indiferente.

În răstimp abia de doi ani, prietenia dusesse la rezultate pozitive și simțite în comerțul reciproc: Italia ținea primul loc în importul Jugoslaviei dupăcum avea și întâietatea exportului din aceiași țară. Abia după Italia, urmau Cehoslovacia și Austria în comerțul de import-export al Jugoslaviei.

Prietenia ajunsese chiar așa de strânsă încât la fiecare din conferințele Micei Antante ținute după tratatul dela

Roma (din anul 1924) a circulat mereu versiunea că acest sistem politic al Europei centrale a fost desființat, ca fiind fără scop, prin faptul tratatelor de alianță ale Italiei cu Jugoslavia și Cehoslovacia.

Totuși a rămas ceva nelămurit în raporturile vecinilor adriatice încă din Iulie 1924: a rămas acordul dela Nettuno cuprinzând mai multe convențiuni dintre care una privitoare la cabotajul pe Adriatica părea cea mai gravă. Fostul ban al Croației, dr. Laginja, vedea în această convenție moartea traficului maritim jugoslav în favoarea Italiei și o socotea absolut inadmisibilă. Încă din August 1925 fostul ban declara unui ziarist (dela „Nova Doba“ din Split-Spalato) că *Scupștina nu va ratifica convențiile dela Nettuno pentru că ele sunt o mare greșeală politică a d-lui Nincici.*

Și, într'adevăr, nici n'au fost ratificate până la sfârșitul lui Noemvrie a. e. când dela Belgrad s'a comunicat la Roma amânarea sine die a ratificării pactului dela Nettuno. Senatorul italian, B. Cirmeni, vorbind despre nesiguranța directivelor din urmă ale politicii externe a d-lui Nincici, din cauza instabilității majorității parlamentare și a isbuenirilor anti-italiene ale lui Radici, a ajuns la concluzia că lipsea de partea cealaltă „cuvântul atențiune față de Italia“. *Comunicarea amânării sine die a ratificării a fost, pare-se, picătura care a determinat încheierea actului diplomatic dela Tirana.*

D. Nincici a plecat, deci, nu în urma tratatului italo-albanez, ci pentru că, în politica internă, nu mai era stăpân pe încrederea majorității ca să îndeplinească toate angajamentele luate față de Italia.

Situația Micei Antante

În acest cadru, rezumativ schițat, al raporturilor italo-jugoslave și în legătură cu problema albaneză, putem examina situația Micei Antante și verifica valoarea versiunilor tendențioase ce pornesc în lume din oficiile de știri false dela Budapesta, Viena și Berlin.

E destul să amintim ce este Mica Antantă și care-i sunt obiectivele precise pentru a vedea imediat că această grupare politică n'are să se amestece în diferendul pentru Albania. Precum am spus-o pe larg în aceste coloane*, Mica Antantă este un sistem de trei pacte bilaterale de alianță, unind două câte două cele trei State-membre, în vederea siguranței lor, conform pactului Societății Națiunilor, împotriva unor anumite primejdii externe precis specificate în chiar textul actelor diplomatice semnate. Deci, este vorba de alianțe defensive legând prin interese directe, față de Ungaria și pacea dela Trianon, toate trei Statele împreună, iar față de Bulgaria și pacea dela Neuilly legând numai pe două dintre ele, România și Jugoslavia. *Orice alte interese directe sau indirecte ale Statelor membre, care nu privesc Ungaria ori Bulgaria și tratatele de pace respective, sau ambele aceste țări în același timp, nu*

intră în cadrul bine precizat al Micei Antante, ci rămân în afară la libera dispoziție a fiecăruia dintre aliați.

De aceea, d. Marcovici, girantul ministerului de afaceri streine dela Belgrad, s'a grăbit să desmintă toate versiunile tendențioase la adresa Micei Antante și a României, în legătură cu răceala italo-jugoslavă, — dupăcum același lucru l-a făcut d. Emandi, ministrul nostru la Belgrad, printr'un interview acordat ziarului jugoslav „Politika“ în care amintea rolul și caracterul Micei Antante.

Rusia și Albania în afară de cadrul Micei Antante

Pentru a se înțelege și mai bine că apropierea italo-română nu trebuie socotită ca un element de slăbire a coeziunii sistemului Micei Antante, vom aminti lucruri bine cunoscute.

De pildă, politica de urmat față de Rusia sovietică de către cele trei State din Mica Antantă a rămas, totdeauna, o chestiune de resortul fiecăruia în parte. Evident că interesele României, în această privință, se deosebesc de ale aliaților ei, și prin moștenirile trecutului istoric și prin faptul vecinătăților geografice la Nistru, dar țara noastră a rămas să-și apere singură propriile interese față de Rusia. *De aceea, tendința înglobării Poloniei în Mica Antantă spre a-i lărgi cadrul de acțiune și față de Rusia, tendința pe care ar fi avut-o România s'a isbit de opunerea categorică a Jugoslaviei care nu vrea să atingă susceptibilitățile Rusiei.* D-l Beneș a adoptat punctul de vedere jugoslav și, astfel, Cehoslovacia a păstrat caracterul inițial al Micei Antante împotriva tendințelor românești**.

Am văzut că după alianța italo-jugoslavă s'a vorbit de inutilitatea Micei Antante. În fond, însă, toate svonurile erau fără temeii căci acordul dintre Jugoslavia și Italia privea chestiuni speciale și în afară de cadrul precis al Micei Antante, precum delimitarea frontierelor comune, colaborarea pe Adriatica și problema albaneză.

Era vre-un motiv ca România sau Cehoslovacia să se arate supărate sau geloase de succesele politicii de apropiere jugoslavo-italiană?

Dimpotrivă chiar, în ultima conferință dela Bled, din primăvara lui 1926, s'a pus la ordinea zilei și chestiunea raporturilor Micei Antante cu Italia, așa dupăcum la alte conferințe se pusese problema relațiilor cu Rusia.

Și s'a ajuns la concluzia fericită că asupra multor puncte, precum de pildă restaurarea Habsburgilor în Austria și Ungaria sau unirea Austriei cu Germania, politica și interesele Italiei coincid perfect cu politica și directivele Micei Antante. Cei trei miniștri de afaceri streine întruniți la Bled, d-nii Beneș, Nincici și Mitileneu, au mai constatat excelențele raporturi cu Italia ale fiecăruia dintre Statele componente ale Micei An-

** Aceste precizări categorice au fost formulate în Mai 1925 de ziarul *Novosti* din Belgrad.

tante. D. Nincici a mers atunci și mai departe afirmând utilitatea, verificată practic, ca fiecare dintre Statele Micei Antante să-și schimbe totdeauna ideile cu guvernul italian înainte de a întreprinde orice demers politic deoarece însemnătate în Europa centrală (ziarul „Nova Doba“ din Split, 23 Iunie 1926).

Apropierea italo-română și Jugoslavia

În asemenea împrejurări, restabilirea prieteniei tradiționale dintre România și Italia înfăptuită de actualul guvern prezidat de d. gen. Averescu, nu era în contradicție nici cu prietenia mai veche italo-jugoslavă, nici cu directivele politicii generale a Micei Antante față de marea putere peninsulară.

Evident, fiecare dintre membrii Micei Antante rămânând stăpân deplin pe aprecierile și mobilele politicii sale de apropiere și colaborare cu Italia: Jugoslavia pentru Adriatica, Albania și lichidarea diferendelor de frontieră, eventual solidaritatea intereselor economice; — România pentru consolidarea poziției sale internaționale și față de Rusia, directivă în care nu fusese secundată efectiv de ceilalți aliați prin opoziția Jugoslaviei.

Dacă jocul evenimentelor de politică internă sau externă ale statului jugoslav a turburat prietenia restabilită cu Italia, — fie și în urma pactului semnat la Tirana — să însemneze aceasta o slăbire a sistemului Micei Antante însăși, în întregul ei, ori să impună automat României altă directivă politică în raporturile ei cu Italia?

Nu mai întrebarea aceasta, după cele examinate până acum, ne oferă dela sine și răspunsul, singurul răspuns firesc și de bun simț.

Mica Antantă rămâne mai departe intactă în cadrul scopurilor ei bine precizate, și după recenta încordare italo-jugoslavă, — iar restabilirea prieteniei româno-italiene nu poate constitui, astăzi un element de slăbiciune pentru întregul sistem al alianțelor dupăcum, eri, alianța italo-jugoslavă lăsase neatinsă solidaritatea intereselor directe și locale dintre Cehoslovacia și Jugoslavia și România.

Vom termina, totuși, recunoscând cu acest prilej, că situația Micei Antante suferă, în mod necesar, repercursiunea indirectă a situației fiecăruia dintre membrii componenți dupăcum aceștia isbutesc în cadrul libertății lor nestingherite, să-și consolideze mai temeinic poziția lor internațională.

N. Dașcovici

A apărut

N. Ghiulea

Profesor la Universitatea din Cluj

Asociațiile țărănești

Formele. Istoricul și rezultatele asociației țărănești. Asociația țărănească în România.

Scriere premiată de „Carlea Românească“
Prețul 58 lei

* Vezi *Societatea de maine* anul II Nr. 20.

ACTUALITĂȚI

Cetatea fără suflet

Parcă un zeu hain priveghiase la zămislirea cetății Carianda. Așezată pe malurile caprițiosului fluviu Meandru, înconjurată de coline răsătoare într'un loc foarte pitoresc, ea și în trecut și în aceste ce stinul ei dușman. Prinprejurul ei, mai aproape sau mai departe, orașele vesele, pline de viață luminoasă și zglobie, umpleau zările calde și blânde cu zvonul fericirii lor de a trăi. Și fiecare din ele avea înfățișarea ei anumită, pecetea ei care o făcea să fie cunoscută și deosebită de o mie altele. Doar Carianda, cetatea sumbră și liniștită, își ducea pe pământ traiul ei de cărtiță îndărătnică, fără bucurii, fără mulțumire, fără strălucire. Vecinii răutăcioși o botezaseră „cetatea fără suflet“.

Și cum era să aibă suflet această hibridă creație a unui monarh ironic, care îngrămădise în zidurile ei neprietenoase rămășițe din trei neamuri, ce se urau fără milă? Carienii, barbari aprigi la câștig, Lelegii, cruzi și neospitalieri și o cetate numeroasă de exilați din Sicilia, Grecii răi de gură și meșteri în afaceri, se strecurau tăcuți și bănuitori unii pe lângă alții, cu priviri piezișe, dornici de gălceavă. O adevărată cetate de lighioane sălbatice de diferite soiuri puse fără voia lor în aceeași silnică colivie. Dacă locuitorii din Carianda erau muncitori îndărățiți, și mai toți oameni cu dare de mână, în schimb sufletul le era tare sărac. Ei nu cunoșteau farmecul petrecerilor, nici al discuțiilor laolaltă, nici al glumelor. Dacă Sicilienii la început aduseseră cu ei umorul lor firesc, nu mult în urmă, după câțiva ani, în acest aer tăcut și dușmănos, sfârșiseră și ei prin a deveni mocniți, morocănoși și aspri. Și oricât era de firesc, ca, dacă oamenii aceștia de neamuri diferite nu se înțelegeau și nu se iubeau, să se strângă la olaltă și cu atât mai vârtos să se apropie cei de acelaș neam, totuș, datorită blestematei atmosfere de ură de care era împânzită toată suflarea din Carianda, oamenii nu se mai puteau iubi. Dacă societatea fiecăruia se întindea până cel mult la granițele a ceea ce se numea familia fiecăruia. Egoiști și închizi la suflet ei trăiau ca niște umbre unii alături de alții, fără nimic comun, nici un ideal, nici un suflu de entuziasm, fără nici unul din acele avânturi mari cari moaie inimile și le topește într'o mare dragoste obștească. Dar și ei simțeau că le lipsește ceva, că ura din care trăiau și pe care o respirau, nu-i îngrașă. Și acel aleam al sufletului spre un ce nelămurit a cărui nevoie o simțeau, și-l înneceau în muncă aprigă, în străngeri de avuții, în mijlocul cărora și mai amaric își simțeau singurătatea. În cetatea fără suflet nu se cunoșteau răsul. Și la socoteala locuitorilor ei, vecinii mai fericiți, cari cunoșteau binefacerea înfrățirii între fiii aceleiași cetăți, nascociseră legenda răutăcioasă că cei din

Carianda se trag din neamul Cyclopilor ursuzi, monstri singuratici ce nu cunosc decât plăcerile brute ale pântecelui.

Mult ar mai fi avut să dureze blestemul care vrăjea acest searbăd eonglomerat de oameni triști, dacă într'o bună zi nu s'ar fi rătăcit în cetatea lor un grec din Atena, din orașul Muzelor de oameni înfrățitoare. Noul venit, care purta numele de Filolaos, era filosof de meserie și rălăcea de mulți ani prin lume spre a cunoaște obiceiurile și traiul diferitelor cetăți și popoare. Și zăbovind câtva timp în mijlocul nefericiților Cariendieni, fu cuprins de o milă nespuse pentru acești oameni acri, a căror nepricepere putuse să ajungă a fi pricina a atâtă amărăciune și atâtă pustiire sufletească.

Și se hotărî să-i vindece de boala lor și să-i trezească la o viață mai umană. Lăsă deci să se răspândească zvonul că într'o zi anumită va vorbi în piață despre „adevărata fericire“. La ziua hotărâtă, Cariendienii, unii din curiozitate, alții din spirit de imitație, cei mai mulți din speranța nemărturisită că s'ar putea să găsiască în vorbele înțeleptului un leac pentru răul de care mai mult sau mai puțin își dădeau cu toții seamă că suferă, se strânseseră în agoră să asculte pe mesterul vorbitor. Dupăce mulțimea se mai liniști, Filolaos se urcă la tribună. În mijlocul tăcerii profunde atenianul începu să le vorbească astfel: „Faima voastră de buni negustori, e răspândită, o Cariendieni, până departe și venind aici, imi închipuam că voi constata temeinicia acestui zvon. Dar văd că faima voastră e mincinoasă. Intr'adevăr sunteți, poate, cei mai nepricepuți negustori pe cari i-am văzut vre-odată în lungile și numeroasele mele călătorii. Multe lucruri de preț vindeți și cumpărați voi, și mari sunt câștigurile voastre, pentrucă știți să sporii capitalul vostru și să-l faceți să rodească mereu. Dar voi nesocotiți marfa voastră cea mai de preț, pe care o lăsați să se strice, să se ruginească, să scadă din ce în ce. Cred că-i ghicit că vreau să vorbească de sufletul vostru, pe care fiecare din voi în loc să-l răspândească, să-l împrumute, să-l sporească, îl ține închis în vestmântul rece al urii neroditoare. Învațați să vă negustoriți și sufletele voastre și dobânda pe care vă va aduce-o, va fi cu mult mai mare și mai de preț decât cea câștigată din toate celelalte mărfuri. N'ar fi un neghiob negustorul acela care, pentrucă o marfă e nouă pentru el sau e străină și vine departe, n'ar vrea să se ocupe de ea sau să o cunoască, chiar dacă ar ști că-i aduce câștig mare? Nu e atunci un mai mare neghiob acela care nu vrea să cunoască sufletul unui străin, cu care soarta l-a pus alături, și socotește dela început că pentru tot ce nu cunoști, sau e străin, trebuie să ai ură? Ia încercați de vă schimbați voi între voi, nu numai stofe, scule, mărfuri, ci și sufletele vo-

stre și dați-vă osteneată să le cunoașteți și pe acestea, precum vă dați osteneala să cunoașteți mărfurile pe care le negustoriți. Atunci veți vedea cum sărăcia și pustiul sufletească de care suferiți, va fi înlocuit de belșugul cald și înviorător al unei vieți mai fecunde, mai luminoase, mai bune. Atunci blestemul ce vă paște, va înceta și Cetatea voastră își va căștiga și ea un suflet“.

Sămânța aruncată de atenian prinse. Cariendienii rămăseră atât de pătrunși de vorbele lui Filolaos, că își uitară pentru un moment chiar de treburile lor. Și alergară cu toții după sfat la el. Acesta îi învăță mai întâi de toate să se obișnuiască a lua masa câte mai multe familii împreună, iar odată pe decadă să se întrunească la ospăț cel puțin câte trei familii, câte una din fiecare din cele trei neamuri la un loc, spre a se putea cunoaște mai bine și a se desvâța de ura, care nu-i decât fiica necunoașterii.

O lumină însă începu acum să se reverse peste sumbra cetate. La soarele înțelegerii și dragostei, pojghița de ură ce îngheța sufletele oamenilor, se topi încetul cu încetul și în locul privirilor piezișe și bănuitoare, incolți pe gurile și în ochii cariendienilor surăsul prietenos al frăției. Sufletele îngemănate rodără avânturi necunoscute până atunci și bucuria sfântă a vieții se sălășlui între zidurile reci ale Cetății fără suflet. Din fântăle meschine și neputincioase, cari până atunci vegheau una lângă alta, dușmănoase și amărite, se încheagă minunea unui organism bogat și puternic, făuritor de viață și de bucurie. Fiecare locuitor devenise acum cetățean al orașului său și sufletul fiecăruia creștea, prindea aripi, căci fiecare îmbrățișase cu sufletul lui, sufletul cetății întregi. Și toți priceperă taina sfântă a iubirii, a generozității, a inimii care se dăruiește celor din jur, și care cu cât mai mult dă, cu atât mai mult primește. Acum vibra în fiecare conștiința mare a întregului în care erau sortiți să trăiască, și care nu-și putea găsi fericirea până ce părțile alcătuitoare n'aveau să se topească într'o înțelegere și dragoste deplină.

Filolaos, văzând că opera lui a început să dea roade, se pregătea să plece spre patria lui. Dar atât de mare fură stăruințele cariendienilor, atât de mișcătoare fu recunoștința pe care i-o arătară, încât se învoi să rămână mai departe printre ei. Și pentru a veșnici și într'un chip avea această înfrățire a lor, din care se născuse sufletul Cariandei, el întemeie serbarea și templul cetății. În prima zi a frumoasei lune Antesterion, dupăce preoții, în fața întregului popor îmbrăcat în haine de sărbătoare, aduceau jertfe bogate și ridicau rugăciuni lui Jupiter Filios, patronul prieteniei și al înțelegerii dintre cetățeni, toți locuitorii cu corurile de fecioare și efebi în frunte, cântând imnuri prin care se proslăvea Carianda și armonia dintre locuitorii ei, se îndreptau spre mărețata statuă a „Cetății care și-a regăsit sufletul“ și în jurul ei au loc agapa imensă a tuturor cariendienilor,

La acest praznic, Filolaos înstituiască ca o regulă, pe care noii săi concetățeni se legaseră prin jurământ s'o păstreze în vece, ca oaspeții să se așeze, nu după familia, rudenie, sau neam, ci într'o ordine datorită tragerii la sorti, așa ca să aibă prilej să stea împreună tocmai oamenii cari până atunci avuseseră mai puțin prilej să se cunoască. Măsura era merită să învețe pe fiecare că familia lui se întinde nu numai până la zidurile casei sale, ci până la meterezele cetății și că adevărata familie era cetatea însăși cu toți locuitorii ei.

Și astfel, în zece ani de zile după venirea lui Filolaos, Carianda care mai înainte fusese obiectul de glume și dis-

pret al vecinilor, ajunsese cea mai vizmiată cetate din valea Meandrului. Minunata gospodărie cetățenească, rod al dragostei fiecăruia pentru „marea sa familie“ prietenă frățească dintre locuitorii ei, cari acum purtau cu mândrie în lume, numele de Cariandian, atmosfera de dragoste și entuziasm ce plana între zidurile ei, locaș al Muzelor și al Grațiilor, făceau din ea o pildă laudată și imitată de departe. Căci acumă înăuntrul ei nu mai existau nici Sicilieni, nici Carieni, nici Lelegi, ci numai Cariandieni, cari izbutiseră să facă din înformul agregat de minuscule vietăți efemere, o ființă mare, sfântă și veșnică: Cetatea.

Șt. Bezdechi

Datoria tineretului român

În momentul întregirii neamului, când românii de pretutindeni s'au găsit uniți într'o singură țară, în scumpa noastră Românie, prima griji a acelor cari aveau destinele neamului în mână, ar fi trebuit să fie găsirea mijloacelor celor mai rapide și mai eficiente pentru contopirea sufletească a tuturor românilor, singura bază a consolidării țării.

Am fost, doar, despărțiti atâtea secole de-a rândul, am trăit sub înrăurirea diferitelor culturi și civilizații, mentalități și concepții deosebite; nimic mai firesc, deci, ca în rezolvirea marilor probleme să se ivească ciocniri, conflicte și diferențe între noi.

În primul rând oamenii noștri de stat aveau datoria să înlăture, cu orice pret, toate ciocnirile posibile și să colaboreze, în mod conștient și sistematic, la întărirea unității sufletești.

Durere, ei nu numai că n'au înțeles acest lucru, dar și-au fărâmițat puterile în luptele de partid, cari ar fi trebuit să rămână pe al doilea plan, și astfel în loc să închiege, au desbinat și mai mult diferitele grupuri de energii pe care le posedă neamul nostru, atât în vechiul regat, cât și în provinciile surori.

Opt ani de zile, oamenii noștri politici, n'au făcut nimic pentru întărirea legăturilor sufletești între frați.

Tineretului român de pretutindeni îi revine acum datoria ca să muncească pe toate căile, în mod conștient și sistematic, pentru unitatea sufletească. Ei au datoria să disine renoșurile reciproce și criticile neîntemeiate, izvorite dintr'o greșită concepție politică de partid.

Trebuie să înțeleagă cu toții că, înainte de toate suntem români.

Cuvintele „regătean“, „ardelean“, „basarabean“ sau „bucovinean“ să fie eliminate din vocabularul conversațiilor noastre, precum au dispărut deosebirile ce se făceau între „muntean“ și „moldovean“.

Să se sfarme granițele vechi până la temelii, granițe pe cari tot le mai văd încă unii miopi înaintea ochilor lor sufletești, și să se caute cât mai multe puncte de înțelegere și de unire.

Să fie cu toții mândri pe trecutul nostru, pe luptele noastre sfinte, date pentru realizarea aceluiaș ideal, pe tradițiile, obiceiurile și credințele frumoase ale neamului nostru, care ne leagă din vremuri străbune: gloria trecutului nostru, iată un punct de unire, de înțelegere, de iertare și de colaborare frățească.

Să se adâncească în istoria neamului nostru pentru a-l cunoaște mai bine și pentru a-l înțelege. Altfel au trăit românii din vechiul regat și altfel au trăit ardelenii, între alte împrejurări s'a dezvoltat firea și mentalitatea basarabeanului și alte înrăuriri a suferit elementul românesc din Bucovina. Numai cunoscând istoria fiecărei provincii, vor înțelege felul lor de a fi și de a trăi. O pătrundere psihologică în sufletul diferitelor grupuri de români îi va lumina că, influențele străine n'au schimbat însuș fondul sufletului lor. *Românul este bun, blând și rezonabil ori unde s'ar găsi el.*

Trebuie să dispară notele discordante și lupta între frați, care nu duc la bine.

*

Noi avem nevoie, înainte de toate, de contopirea sufletească, singura temelie sănătoasă a consolidării.

Sunt probleme mari și multe cari așteaptă rezolvire:

1) Consolidarea situației externe; 2) soluționarea chestiunilor financiare; 3) dezvoltarea economiei și industriei naționale; 4) problema culturală la sate; 5) problema minoritară; 6) problema evreiască, etc, etc.

Pentru soluționarea lor trebuie oameni cu suflet mare, și țara se uită cu nădejde către tineretul român. El trebuie să înțeleagă, prin urmare, că pentru vremuri grele ne trebuie oameni mari și că țaria unui popor consistă în măreția lui sufletească.

Când nu ne vom privi cu neîncredere, când nu ne vom căuta numai vișii și defecte, când nu ne vom gândi la ceea ce a fost, făcând o comparație cu ceea ce este, când ne vom desbrăca de o civilizație care n'a fost a noastră, când privirile noastre se vor îndrepta către inima

Cronică mărunță

— În editura reorganizată a „Casei Școalelor“ va apăre în curând un volum al d-lui prof. C. Rădulescu-Motru: Personalismul energetic.

— Consiliul comunal din Maieru (jud. Năsăud), comuna în care a copilărit romancierul Liviu Rebreanu, l-a ales pe acesta cetățean de onoare și i-a dat un teren din curînsul comunei pentru a-și edifica o vilă.

— Fundația Culturală Principele Carol inaugurează în ziua de 3 Februarie o sală de lectură a Bibliotecii în localul său din str. Latină 10. Biblioteca are cărți de literatură română modernă, cărți didactice și de specialitate, o colecție de cărți engleze pentru tineret, cărți și reviste franceze, germane și ungurești, albume și majoritatea revistelor literare și de specialitate românești.

— La stăruința d-lui profesor Tzigara-Samurcaș, în muzeul istoric din Berlin se va deschide o sală a României cu obiecte de importanță istorică sau artistică găsite în pământul românesc.

— Ziarul local „Patria“ va apăre de Vineri, 21 Ianuarie c. începând în format 4 pagini ca ziar de dimineață susținut de un personal redacțional mărit.

— D. Lucian Costin semnează în gazeta bilunară din Caransebeș: „Viata Nouă“ două articole în amintirea folcloristului bucovinean Simeon Florea Marian. dela moartea căruia se împlinesc la primăvară 20 de ani. În întâiul articol cere o pensie mărită pentru văduva scriitorului, care trăiește în mizerie într'o casă dărăpănată cu o pensie de 1300 lei dină 32 de ani serviti de sotul ei în învățământul secundar, plus serviciile aduse culturii românești prin colecțiile sale folcloristice și studiile etnografice tinărite în colecțiile Academiei, iar în al doilea articol vorbește despre manuscrisele inedite și scrisorile lui S. Fl. Marian. stăruind în special asupra unui manuscris de mare preț „Botanica poporului român“, pe care Academia Română ar face bine să-l răscumpere dela văduva scriitorului pentru a-l tipări în editura ei.

— Societatea Național-Culturală Crișana a araniat sub patronajul dnei Olivia dr. Delen o mare expoziție de artă ceramică românească de pe valea Crișului-Negru, în sala Prefecturii. Expoziția rămâne deschisă până la 30 Ianuarie a. c. în fiecare zi dela orele 11 până la 1 a. m., iar p. m. dela ora 3 la 5. Toate obiectele ceramice se vor pune în vânzare. Intrarea 20 lei.

țării noastre și când vom simți aceeaș căldură în suflet pentru fiecare provincie românească, atunci vom fi abia în stare să înfruntăm toate dificultățile externe și interne.

Cu inteligența vie a românismului din Regat, cu spiritul de ordine și de localitate al ardelenului și cu toate celelalte însușiri și calități frumoase ale elementului românesc din Basarabia și Bucovina, putem face minuni.

Priviți, tineri români, viitorul țării noastre cu o dragoste nețărmurită și puneți-vă la muncă!

Nicolae Solomon
referent al Consiliului Legislativ

Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna” din Sibiu (3)

Ideile politice ale lui Slavici în acțiunea „Tribunei”

Ziarul „Tribuna”, al cărui germene încolțise de mult în mintea aceluși „grup de tineri”, cari aveau să-i dea viață mai târziu, a luat ființă numai după ce Slavici s'a hotărât definitiv să plece la Sibiu și să primească conducerea lui. El singur a purtat titlul de director al „Tribunei”, timp de trei ani de la apariție, iar după aceea conducătorul ziarului s'a numit numai „redactor responsabil”. Aceasta însemnă că Slavici n'a fost numai un nume pus în fruntea ziarului, ca prin prestigiul persoanei sale să-i împrumute și plăpândeii foi, care prindea viață, prestigiu, ci el a fost reprezentantul ideologiei politice și culturale, pe care o milita „Tribuna” la înființarea ei.

Această ideologie era bine definită în conștiința „grupului”, dar Slavici o definise și în scris, căci el avea darul de a se exprima într-o măsură, în care ceilalți nu-l aveau, sau nu-l aveau de loc.

Stilul articolelor de fond din primii ani de existență ai ziarului, cari nu purtau nici un titlu la început și erau aproape totdeauna neseanate, ne face să credem că autorul lor era, în majoritatea cazurilor, Slavici. Încât din aceste articole de idei putem extrage ideologia politică a „directorului”.

Această ideologie însă se poate preciza cu siguranță, dacă confruntăm ideile din articolele de fond ale ziarului, cu articolele semnate de Slavici, cu scrierile lui istorico-politice anterioare, precum și cu cele pe cari le-a tipărit după ce a părăsit redacția „Tribunei” — și cari sunt destul de multe¹.

În corpul ziarului Slavici repetă de mai multe ori declarația, pe care o produce și în fața justiției, cu ocazia proceselor de presă, că el nu este un om politic și mai ales nu ca om politic a venit la „Tribuna”, ci ca un om de cultură și direcția culturală a ziarului o reprezintă. Iar la bătrânețe spune, că niciodată n'a făcut politică². Aceste declarații însă, cari uneori erau determinate de situația momentană, nu ne pot scuti de cercetarea ideologiei lui politice, pe care o avea, o susținea chiar în ziar și a șezut pe banca acuzărilor pentru ea în trei rânduri³. Chiar idealul lui permanent: unitatea culturală a Românilor, implica și o atitudine în fața evenimentelor de domeniul politice, cari se petreceau atunci. Mai este apoi faptul, că la 1887 conferința electorală întrunită la Sibiu îl alege de secretar al partidului național — ca un triumf al politicii susținute de „Tribuna”, și deci de Slavici.

De tânăr, în anii de Universitate, Slavici avea o concepție împiedecă despre situația politică a poporului român. Dela Viena trimite la „Convorbiri Literare” în anul 1871 un studiu, mai mult sociologic decât istoric, intitulat *Studie asupra Maghiarilor*⁴,

¹ Până la Nrul 269 din anul III (1886) al ziarului, Slavici figurează cu titlul de director. El rămâne însă și pe mai departe în redacție, până în primăvara anului 1890, când, după ce și face anul de temniță la Vaț, trece iarăși în România. De acolo mai trimite din când în când, foarte rar, câte-un articol, iar din anul 1896 începând nu mai scrie nimic la această „Tribună”, acum organ al partidului național.

² Însir aici cu titlul scrierilor lui istorico-politice tipărite după ce a părăsit „Tribuna”: *Românii din regatul ungar și politica maghiară*, București, 1892; *Ardealul*, studiu istoric, București, 1893; „Tribuna” și *Tribuniștii*, București, 1896; *Idem*, Orăștie; *Tribuna drului Rațiu*, Orăștie, 1896; *Românii din Ardeal*, București, bibl. Minerva, No. 86; *Românii de peste Carpați*, București, bibl. „Steaua” No. 27; *Politica națională română*, articole scrise dela 1871 până la 1881, București, 1915; *Inchisorile mele*, București, 1921 și *Amințiri*, București, Cultura Națională, 1924.

³ *Inchisorile mele*, p. 227.

⁴ În *Inchisorile mele* Slavici dă date suficiente despre cele trei procese de presă, avute în timpul cât a scris la „Tribuna” din Sibiu.

rilor⁵, care înfățișează o judecată pozitivă, în lumina principiilor sociologice moderne, asupra ființei etnice a poporului maghiar, asupra dezvoltării lui istorice și asupra capacității lui politice și culturale. Raporturile de viață ale Românilor cu poporul maghiar sunt atinse și aici, la momente potrivite; aceste raporturi însă sunt privite mai deaproape într-o a doua parte a studiului, tipărită abia în 1873, în aceleași „Convorbiri Literare” și care poartă un titlu deosebit: *Noi și Maghiarii*⁶. În capitole speciale cercetează aici raportul psihologic, cultural și politic între aceste două popoare învecinate.

Tot înainte de „Tribuna”, Slavici a mai cercetat situația politică a Românilor din Impărăția Habsburgilor în articole de ziar și într'un studiu special, în limba germană, tipărit în 1881⁷. Chestiunea este atinsă, în mod necesar, și într-o întinsă „dare de seamă” despre studiul lui Nicolae Popea asupra Mitropolitului Șaguna, publicată în „Convorbiri Literare” s'apoi extrasă în broșură⁸.

Pentru Slavici Maghiarii sunt un popor plin de vigoare, cu o individualitate distinctă, care s'a manifestat însă nu în domeniul creației culturale, ci mai mult într'un sistem de organizație politică, înjghebând ei îndată după descălecarea lor în cercul Carpaților un Stat cu o oarecare independență, pe care au mărit-o cu timpul, iar acum, adevă în a doua jumătate a veacului XIX, voesc să o desăvârșească. În statul acesta însă Maghiarii n'au avut, ca poporație, nici o majoritate relativă; de aceea temelia statului lor era șubredă și scopul lor apropiat era desnaționalizarea popoarelor conlocuitoare cu ei, ca să-și poată menține și pe viitor statul politic. Sistemul de maghiarizare a naționalităților nemaghiare din Ungaria era salvarea lor și pentru reușita acestui sistem Maghiarii și-au mobilizat toate forțele politice și culturale. Slavici spune, că acest sistem este în același timp „cea mai perfectă din creațiunile spiritului lor”.

În opoziție cu poporul maghiar, poporul român este mai bine dotat cu aptitudini culturale. Conștient de superioritatea lui spirituală, Românul privește cu oarecare dispreț asupra popoarelor dimprejurul lui. Lipsit de o conștiință politică, el are vie conștiința națională, care explică conservarea lui etnică în decursul veacurilor, deși a fost împărțit sub atâtea stăpâniri streine. Necesitatea de viață a poporului român, Slavici o vedea, în împrejurările de atunci, în unitatea vieții lui culturale, pe deasupra granițelor politice, cari nu erau croite după interesele acestui popor⁹.

De sigur că un stat unitar, care să îmbrățișeze pe toți Românilor, ar fi cea mai bună condiție a dezvoltării acestui popor și a formării lui „definitive”, ca un popor creator de cultură, dar Slavici, care se credea un realist interpret al situațiilor, nu clădea pe astfel de „utopii”, ce se vor împlini poate odată, dar nu acum. De aceea totdeauna a privit situația politică a Românilor din Ardeal independent de Regatul român, condamnând orice amestec al României în afacerile politice ale Ardelenilor.

⁵ *Convorbiri Literare*, V, Nrii 10—24.

⁶ *Idem*, VII, Nrii 6—8.

⁷ *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, von Ioan Slavici, Verlag v. Karl Prohaska, Wien u. Teschen, 1881. Volumul „Politica națională română”, tipărit în 1915 la București, cuprinde în bună parte fragmente traduse din acest studiu.

⁸ *Dare de seamă despre „Arhiepiscopul și Mitropolitul Andreiu baron de Șaguna” de Nicolae Popea*, retipărire din „Convorbiri Literare”, Sibiu, 1880.

⁹ Acesta era idealul suprem „realizabil” și pentru Barițiu. V. I. Lupaș: *Contribuții la istoria ziaristicii românești ardelenice*. Sibiu, 1926, p. 70.

Deasupra acestei fracțiuni a Românilor și deasupra poporului maghiar cu aspirațiile lui șoviniste stătea însă Imperiul Habsburgic și Casa domnitoare de Habsburg.

Puterea acestei Case domnitoare și trăinicia acestui Imperiu, Slavici niciodată nu le-a pus la îndoială. Mai întâiu fiindcă nu vedea puțința unei alte constelații politice în Europa de mijloc și de răsărit, ș'apoi fiindcă Habsburgii, după credința lui, erau și scutul de apărare al Românilor din Monarhie față de șovinismul Ungurilor. Habsburgii, zicea Slavici, au avut un rol istoric, armonizarea intereselor diferitelor naționalități din Monarhie, inclusiv Ungurii, iar pentru Români ei au fost un fel de providență, sub scutul căreia poporul nostru și-a câștigat pe rând unele drepturi politice contestate de celelalte națiuni din Ardeal, în baza unei tradiții de câteva veacuri, și sub scutul căreia poporul român nădăjduiește să-și câștige toate libertățile cetățenești și politice, cari îi sunt de lipsă pentru propășirea lui. Intr'un articol scris în preajma războiului de independență a Principatelor unite și publicat în „Telegraful Român“ dela Sibiu (din 20 Februarie 1877), Slavici spune: „De când ne ținem minte, *Dinastia Habsburgilor a fost ocrotitoarea noastră, ea a fost povața noastră dela întunec la lumină; sub scutul ei ne-am dezvoltat și tot sub al ei scut ne vedem viitorul.* — Tocmai de aceea nu a fost în viața noastră nici un moment, în care noi să fi slăbit în credința noastră către Dinastia Habsburgilor“¹⁰.

Existența unui stat și chiar, sau mai ales, a unui popor care nu trăiește într'un stat național, nu este determinată numai de energia lui vitală, ci este condiționată și de mediul politic în care este așezat, care poate fi favorabil, ori nu, unei dezvoltări progresive a respectivului stat, sau popor. Poporul român, de rasă latină, este așezat în mijlocul unui semicerc de popoare slave, care se completează spre apus cu poporul maghiar — un izolator față de alt grup mare de popoare de altă rasă: popoarele germane. Un ostrov bătut de furtunile istoriei într'o mare de popoare streine de rasă noastră.

Rivalitatea dintre aceste popoare, în trecut, a fost o fericire pentru poporul nostru, în sine prea slab ca să reziste puterii lor de expansiune, dacă râvna de cucerire a fiecăruia în parte nu s'ar fi ciocnit cu râvna celuilalt. Oscilând, printr'un abil simț „diplomatic“, în sfera de interes a acestor națiuni învecinate, poporul român și-a menținut o relativă independență în Principatele Dunărene. Pentru dănuirea poporului nostru în viitor, dat fiind că aceleași împrejurări externe amenințătoare mai persistă, aveam nevoie încă de tradiționala diplomație pentru a ne menține ființa etnică, mai ales că nu eram închegați într'un stat politic unitar și național.

Slavici căuta deci pericolul extern pentru poporul nostru și mijloacele de apărare împotriva acestui pericol.

În studiile din „Convorbiri Literare“ vede acest pericol în rasa germană, care pornise în marș energie spre cucerirea economică și culturală a orientului. În curând și-a dat însă seama că pentru noi pericolul german nu este așa de iminent, întrucât nici nu stăm în imediată vecinătate cu Imperiul german și nici acel „Drang nach Osten“ nu înaintează cu atâta repeziune, cum s'a crezut la început. Mai aproape sunt de noi Slavii și mai mulți și deci mai primejdioși. De aceștia trebuia să ne apăram. Și într'un caz și 'n altul, față de amândouă pericolele, pe Maghiari Slavici i-a socotit un aliat folositor pentru poporul nostru, un aliat tot așa de interesat cași noi, fiind ei deosemena o rasă streină izolată în concertul celorlalte popoare dimprejurul lor, toate de altă rasă¹¹. Pentru sublinierea necesității acestei alianțe defensive, Slavici găsea chiar afinități psihologice între poporul maghiar și rasa latină.

¹⁰ *Politica națională română*, p. 34—35. (Sublinierile sunt ale lui Slavici).

¹¹ Aceeaș credință o avea și Barițiu. V. I. Lupaș, *op. cit.* p. 75.

De sigur că Slavici vedea în Imperiul Habsburgic și un scut de apărare împotriva acestui pericol slav de proporții mai mari decât șovinismul desperat al Maghiarilor.

În cât situația poporului român din Austro-Ungaria, în special, pentru Slavici se prezenta astfel: La stăpânire politică, sau la o complectă independență politică deocamdată nu putea aspira. Aceasta rămânea un ideal pentru viitorul îndepărtat, de care, în împrejurările date, era inoportun să ne ocupăm.

Idealul de prezent era o autonomie relativă în cadrele Monarhiei, cu asigurarea tuturor drepturilor necesare pentru libera dezvoltare *culturală*. Aceste drepturi Casa de Habsburg le și „făgăduise“, dând încă odată dovadă de purtarea ei de grijă pentru poporul nostru; rămânea să mai obținem legiferarea lor de către parlamentul din Budapesta, care dispunea acum și asupra Ardealului. Dar fiindcă Maghiarii, cari nutreau alte tendințe, nu o bunăînțelegere între popoarele Monarhiei, refuzau această legiferare, Români se vedeau siliți să lupte cu toate mijloacele împotriva statului maghiar, care prin tendințele lui era un pericol și pentru Monarhie, — scutul Românilor. Boicotarea parlamentului din Budapesta — *pasivitatea* politică a Românilor — era ultimul și cel mai drastic dintre aceste mijloace. Slavici însă nu uită să precizeze, că lupta se îndreaptă împotriva *sistemului de guvernare* maghiar, nu împotriva *poporului* maghiar, care, înțelegându-și mai bine situația politică și interesele, ar trebui să prefere a trăi în bună înțelegere cu Români, aliatul firese împotriva tuturor celorlalte popoare învecinate, cari îi amenință în însăși existența lor. O spusese aceasta în studiile lui anterioare, o spune și în „Tribuna“. Iar cu ocazia unui proces de presă face această declarație lapidară: „Și dacă noi ne luptăm contra cuiva, acesta nu e poporul maghiar, nici chiar actualul guvern, ci actualul sistem de guvernare, care nu se potrivește cu adevăratele interese ale țării“¹².

¹² „Tribuna“, an. V, Nr. 86—88. — Altă dată, tot cu ocazia unui proces de presă, își ilustrează astfel convingerea lui politică:

„Există în comuna noastră (*Șiria*, cu o populație mixtă de Români, Maghiari și Germani) o anomalie, care a determinat vederile mele. Români, Maghiarii și Germanii nu trăiau în pacc. Fieștecare dintre aceste trei elemente voia să le impună celorlalte conducerea sa. Astfel s'au produs adeseori lupte și îmi aduc aminte, că pe timpul când eram băiat mic, mai multe dintre ruiele mele au fost puse în lanțuri și duse în casematele cetății dela Arad.

Astăzi (1885) desigur nu se vor fi găsiind în întreaga monarhie decât puține comunități unde stările sunt atât de pacinice ca la noi. Cum s'a întâmplat aceasta?

Când au văzut că nu pot să viețuiască *pacinic împreună*, oamenii au luat hotărârea de a trăi *pacinic unii lângă alții*. Ei și-au zis: În biserică niciodată nu avem certuri, de ce oare să nu aveți, pe cât e eu puțință și în afacerile comunale, voi primarul și notarul vostru, iar noi pe ai noștri. Ei au luat hotărârea de a face din o comună politică două, și, oricât de straniu ar părea, este în țara noastră de vre-o 30 ani acum o comună, care după naționalități e împărțită în două: Șiria românească și Șiria ungurească. Români au primarul lor, notarul lor, primăria lor; tot astfel și ceilalți; iar când e vorba de interese comune, se întrunesc reprezentanții ambelor comune, — și lucrul merge. Dacă e bine ori rău așa, aceasta nu o vom hotărî aici. Destul, că eu m'am născut și am crescut în această comună; nu este vina mea, că încă de copil m'am deprins, ea fieștecare să-și pună viața după propriile sale înclinări locale; nu este vina mea că am devenit cu desăvârșire incapabil de a înțelege oportunitatea unei direcții apuse acesteia. Devin nervos, când văd, că un vrea să impună celuilalt limba sa, vederile sale, conducerea sa, fără ca să rezulte din aceasta vre-un folos, fie pentru publicitate, fie pentru viața privată, fie pentru cea comună. Astfel am fost crescut“ (V. „Tribuna“ an. II, No. 19: *Dare de seamă despre procesul de presă al „Tribunei“*).

Pe scurt: alipirea față de Casa de Austria și luptă împotriva politicii actuale ungurești, aceștia sunt cei doi stâlpi de temelie ai concepției politice a lui Slavici, pe care a avut-o și la „Tribuna“. Aceasta era pentru el politica „tradițională“ românească, și ceice voiau să renunțe la Monarhie, erau pentru Slavici niște svăpăiați, cu sânge iute, lipsiți de simțul realităților, cari nu înțelegeau interesele poporului lor și nu cunoșteau nici simțirea profundă politică a acestui popor, în masse, *monarhie*, prin firea lui și prin toată desvoltarea lui istorică, iar ceilalți, câțiva, cari voiau o împăcare cu orice preț cu Maghiarii, niște adevărați trădători ai intereselor poporului românesc.

Cuvântul *tradiție*, mai ales îi este scump lui Slavici. Nici odată, când vorbește de atitudinea politică a Românilor din Monarhia Austro-Ungară, nu uită să lege tendințele prezente de tendințele din trecut, cari, în conștiința poporului, *a massei*, se înșiră pe același fir al tradiției neștrămutate. Și condamnă din principiu orice încercare de abatere dela această cale, pentru că el crede că nimenea n'are dreptul să iee, în mișcarea politică, o atitudine proprie, deosebită de aceea pe care și-a înșusit-o poporul în decursul desvoltării lui, căci cel care ar risca o astfel de atitudine s'ar elimina prin aceasta din ritmul mișcării naționale. Omul mare este expresia timpului său; orice epocă își are postulatele ei fatale, și necesitățile de desvoltare ale unui popor pot varia dela o epocă la alta — în amănunte, am zice, dar drumul mare, pe care se împlinește această desvoltare numai poporul îl poate indica. Și acesta este drumul „tradițional“.

În acele „Studii asupra Maghiarilor“ din tinerețe, când Slavici caută să formuleze principiul, judecă astfel pe cei cari se abat dela drumul tradiției: „Anteluptătorii voesc a conduce, când ei ar trebui să reprezinte, reprezentanții naționali voesc a vorbi pentru popor, când vocea lor ar trebui să fie numai rezultatul unui murmur din afară“¹³.

Iar mai târziu, când trebuie să-și justifice o acțiune, spune: „Noi (însă), oameni cari am ieșit din popor și trăim în neamul nostru, nu plămădim idealuri, nu născocim scopuri, ci căutăm împlinirea dorințelor în adevăr simțite de popor“.

Ultima verigă din lanțul tradiției o închegease Mitropolitul Șaguna, pentru care Slavici avea un cult. Crezul politic al acestui arhieru își avea piatra de temelie în alipirea față de Casa domnitoare austriacă, „oeritoarea“ poporului nostru, care după credința lui, cași a lui Slavici, avea o menire civilizatoare în Europa centrală¹⁴. Același „dinasticism“, pe care Slavici nici nu-l mai discuta la un moment dat, atât i-se părea de firese. Și aceeaș neîncredere în puterile de stăpânire politică ale poporului român, care numai condus de Împăratul ar putea dăinui.

Crezul politic al lui Slavici nu era o atitudine de circumstanță, ci o convingere întemeiată pe principii, cari pot să fie eronate, pentru o altă judecată, dar pentru el erau adevărul însuși.

Dacă nu aproba pe aceia, cari credeau că poporul român numai unit într'un singur stat s'ar putea desvolta, aceasta n'o făcea fiindcă s'ar fi gândit vreodată să renunțe la independența etnică a poporului său, și nici numai pentru că, între împrejurările date, unitatea politică a Românilor ar fi fost o utopie, ci și pentru că vedea cu puțință propășirea *culturală* a Românilor meniți dela fire pentru o astfel de desvoltare, și împărțiți fiind în mai multe state. O *unitate culturală* a tuturor Românilor dorea el și apoi desvoltarea acestei culturi pe temeiul aceluiaș principiu de unitate. Căci progresul spiritual al unui popor este condiționat nu de un stat politic, ci de o societate,

un *organism social*, care poate exista pe deasupra unui stat politic. Acest principiu teoretic îl formulase Slavici încă în „Studii asupra Maghiarilor“. Situația poporului nostru în raport cu cea a poporului maghiar era tocmai un exemplu pentru verificarea principiului.

Ce este un organism social?

„Când omenirea cugetă, voiește, lucrează și se desvoaltă; când ea trăiește prin aceste funcțiuni ale ei, atunci viața ei nu poate fi întâmplătoare, ea trebuie să aibă un organism. Pe acesta eu îl numesc organismul social, acel organism nematerial de raporturi, care conține în el legile, conform cărora cugetă, voește, lucrează și se desvoaltă omenirea prin oameni și omenii prin omenire.

Acest organism social e cece-i esențial în societate“¹⁵.

Care-i chemarea acestui „organism“?

„În urma mărginirii sale fizice, omul, voind a manifesta lucrarea sa sufletească, pretutindenea dă de pedece, peste care nu poate trece. Aceste pedeece sunt apoi adeseori numai pentru puterile omului singuratec, prea mari: dacă, conduși de un *interes comun*, mai mulți oameni își vor îndreapta puterile asupra lor, ele se pot delătura. Și în această *putință* zace motivul suprem al vieții sociale: ea are chemarea de a da omului acele condiții de desvoltare, care el singur, fără de societate, nu le-ar fi putut avea“. — Iar la notă adaugă: „Părerea că aceasta ar fi chemarea statului, mi se pare rătăcită: ea nu poate rezulta decât din lipsa distingerii corecte, din identificarea statului cu însăși viața socială. — Nu e oare cu puțință ca oameni din diferite staturi (sic!) să aibă interese comune?“¹⁶

Poporul român trebuia să fie un exemplu pentru această puțință, creându-și prin cultură un „organism social“ care să sprijinească desvoltarea lui pe calea progresului.

*

Pentru atitudinea lui politică, Slavici s'a găsit în luptă, la „Tribuna“, și cu Ungurii și cu o bună parte dintre Români.

Ungurii vorbiau mereu de o „împăcare“ cu Românii, pentru că îi neliniștea avântul cu care pornise poporul nostru spre lumină în veacul trecut și erau îngrijorați de forța ce și-o desvolta acest popor, împotriva tendințelor lor. Dar ei înțelegeau prin împăcare o renunțare a Românilor la toate aspirațiile lor de viitor, o închinare în fața steagului stăpânirii maghiare nemijlocite și absolute. Recunoașterea unirii Ardealului cu Ungaria ar fi fost întâiul pas spre această închinare și printre Români s'au găsit câțiva dispuși să primească această „capitulare“.

De o împăcare vorbea uneori și Slavici, dar el punea condiții. O înțelegere între Români și Unguri s'ar fi putut stabili în cadrele unei monarhii federaliste, în care poporul nostru să se împărtășească de toate drepturile unei naționalități recunoscute ca un factor component al statului, sau chiar și în Ungaria, ca regat cu o relativă independență în cadrele Monarhiei, — pe lângă aceleași drepturi însă. În articolul de fond al numărului 4 din anul I al „Tribunei“, neiscălit, pe care i-l atribuim lui Slavici pentru motive amintite odată, se spune: „Suntem noi Românii însetați de pace, dar capitula nu putem.... Dacă sunt (dar) între Români vrăjmași serioși ai Ungariei și ai națiunii maghiare, aceștia sunt înainte de toate cei dispuși a capitula. Noi cerem pace, pace dreaptă și onestă, cum se cuvine între niște tovarăși meniți a se uni, ca împreună să înfrunte o primejdie comună“.

O conciliere astfel era cu nepuțință. Și fiindcă Slavici era hotărât și spunea lucrurile deschis cu un curaj îndrăzneț, și fiindcă „Tribuna“, pe care o conducea el, câștiga tot mai multă aderență în sufletul Românilor și, prin apariția ei zilnică, într'o redactare așa de îngrijită, devenia tot mai primejdiosă pentru idealul de hegemonie al Ungurilor, aceștia au pornit o campanie puternică pentru desființarea ziarului și pentru în-

¹³ *Convorbiri Literare*, V, p. 393.

¹⁴ *Români din Regatul Ungar și politica maghiară*, p. 43.

¹⁵ V. monografia: *Mitropolitul Andrei Șaguna* de Dr. Ioan Lupăș, Sibiu, ed. II. și I. Lupăș: *Contribuții la istoria ziaristicii românești ardelenice*, p. 77 și urm.

¹⁶ *Convorbiri Literare*, V, p. 179.

¹⁷ *Idem*, p. 324.

lăturarea conducătorului lui din viața publică a Ungariei. Ziarele ungurești îl învinuiau uneori pe Slavici, pe nedreptul, că nu e cetățean ungar și cereau expulsarea lui din țară, alteori îl calomniau, urmărind izolarea lui de societatea românească ardeleană, și totdeauna îl prezentau ca pe un dușman al statului — „o adevărată nenorocire pentru societatea în mijlocul căreia trăiește“.¹⁸ Pe străzile Clujului se făceau manifestații împotriva Românilor, iar în piață se ardea „Tribuna“, cerându-se în numele poporului maghiar suspendarea ei. Nu sta nici oficialitatea pasivă. Ea l-a chemat în trei rânduri în fața Curții cu jurați și nepedeptis n'a scăpat niciodată; iar ziarelor ungurești pedeapsa li s'a părut totdeauna prea mică.

Adversarii lui politici dintre Români au fost din două categorii: cei cari, grupându-se într'un partid „moderat“, urmăreau împăcarea „cu orice preț“ cu Ungurii, și naționaliștii intransigenți, cari nu voiau o împăcare a Românilor cu Ungurii, în cadrele Ungariei, cu nici un preț.

Cei din întâia categorie erau organizați; își aveau presa lor, cu care „Tribuna“ a polemizat. Propoziții mai mari a luat polemica cu „Telegraful Român“ din Sibiu, asupra căreia era stăpân mitropolitul Miron Roman, care împărtășea ideile politice ale lui P. Cosma. În „Telegraful“ se scria că Slavici este vândut străinilor, din cauza monarhismului său, și că este periculos pentru „cauza“ românească, deoarece nu voia împăcarea necondiționată cu Ungurii. Mitropolitul nu se prea împăca nici cu literatura, iar cei din jurul „Tribunei“ aveau și preocupări literare; apoi nu putea suferi oamenii-cu independență de cugetare, închipuindu-și că toți trebuie să asculte de el, în toate privințele, ca de autoritatea supremă a Românilor de dincoace de Carpați. Voia să păsească pe urmele lui Șaguna, dar fiindcă era capul suprem al bisericii, Slavici nu înțelegea să i-se supună. Această exagerată latură a dogmatismului bisericesc nu nu avea nici capacitatea și nici pregătirea acestuia. Iar numai o putea admite nici el, deși era un bun creștin, nu numai în vorbe, ci și în fapte, și nu se sfieste să desvelească taina, ce

¹⁸ „Tribuna“, III, No. 266: *Apărarea mea*, de I. Slavici.

plutea în jurul curții Mitropolitului, care, prin purtarea lui, nu se dovedea a fi un vrednic păstor sufletesc și nici un drept chivernisitor al averii bisericești.

Polemica aceasta avea o parte condamnabilă, de care erau vinovați potrivnicii lui Slavici din Sibiu. Ei alimentau și ziarele ungurești cu intrigile lor contra lui, făcând astfel un rău serviciu „cauzei naționale“, cum spune Slavici, care pretinde ca în fața dușmanului să nu ne arătăm slăbiciunile și mai ales să nu atribuim unui adversar personal conațional păcate, pe cari nu le are. Slavici aduce dovezi că ziarul unguresc „Pesti Napló“ are informații dela Sibiu, în care se vorbea despre cei dela „Tribuna“ ca de niște „lăpădături ale societății românești“.

Nu este de prisos să amintim că partidul „moderat“ al lui Partenie Cosma n'a trăit multă vreme și conducătorul lui s'a întors pocăit iarăși în adevăratul partid național al Românilor din Ardeal. Slavici se bucură de această întoarcere, deși Partenie Cosma nu-l cruța nici acum, nici pe el, nici pe tovarășii lui dela „Tribuna“. Probă broșura pe care o publică eu ocazia „împăcării“ cu partidul național.²⁰

Lui Slavici îi mai aduceau unii învinuirea că este în serviciul unui partid politic din Regatul românesc: partidul liberal, și împământenește în Ardeal, prin ziarul său, care avea totdeauna o atitudine critică, metodele de luptă politică pătimașă din Țară. „Tribuna“ într'adevăr relatea și despre situația politică din Regat și reproducea mai ales discursurile din parlament ale fruntașilor politice de dincolo, dar nu depășea marginile imparțialității nici în aprecieri și nici în alegerea discursurilor politice. Iar în privința amestecului politic al partidelor din Țară în luptele din Ardeal, Slavici a fost categoric când a declarat că nu admite inspirații politice dela oameni din afară de granițele Monarhiei — și a fost consecvent cu această declarație.

(Va urma)

Olimpiu Boitoș

¹⁹ *Încă o rază de lumină*, „Tribuna“, V, No. 92.

²⁰ Pe care eu n'o cunosc.

Din trecutul țărânilor române din Ardeal

II.

În „Approbatæ“ și „Compilatæ“ nu găsim precizată situația de drept a iobagilor în raportul lor cu nobilimea proprietară. Sunt totuși câteva dispoziții, din care se poate stabili, cel puțin în linii generale, acest raport.

Intreagă cartea, destul de voluminoasă altfel, se ocupă cam pe scurt, aproape numai incidental, cu chestiunea iobăgimii.

Iobagul e supus total și nelimitat puterii domnului de pământ. El nu are față de acesta decât datorinți. Nu are nici un drept. Dreptul domnului nu e limitat nici prin legi dumnezeiești, nici prin legi omenești. Nu există nici o dispoziție, care să ia în apărare, față de domn, viața și averea iobagului și a familiei sale.

Iobagul e legat de glie. Despre „libera migrațiune“ nu se face amintire.

Câteva din aceste dispoziții arată, destul de limpede, situația iobăgimii ardelene în veacul 16 și 17. Pot fi amintite câteva, ca pildă luminătoare.

„Văduvele („asszony állatok“) să se mărite conform legilor lui Dumnezeu și ale țării, să nu fie împedecate de proprietari, „sub poena floren. 100“.

Din averea mobilă a iobagului 2/3 sunt ale proprietarului și numai 1/3 a văduvei. Văduva care se mărită, pe moșia altui proprietar, nu-și poate lua băieții cu ea, decât cu învoirea domnului.

În locul iobagului întrat „sub steag“, sau dus în alte părți, fără învoirea domnului, trebuie să lucreze și să supoarte greutățile femeia lui.

Cetățile sunt datoare, sub pedeapsă de 200 fl., să restituie pe iobagii întrași ca „dărăbanți“. „Rusticus praeter mercedem, laboris nihil habet“.

Valachii, în afară de cazurile specificate în lege, să nu cuteze să poarte pușcă, lance, sabie, paloș, buzdugan, sau alte arme.

Cai sau alte vite de plug iobagul nu poate ține decât cu învoirea domnului său. Țăranul și servitorul să nu cuteze să poarte haină de postav, pantaloni, eisme, căciula dublă, de cea scumpă și cămașă de giolg.

Din legi, precum se vede, au se poate cunoaște situația reală, adevărată, a iobăgimii. Se poate cunoaște mai precis din contractele urbariale încheiate între domni și iobagi, precum și din scriitorii contemporani. Contractele urbariale ne

îmbie date cu privire la întreaga viață economică din ecele vremuri. În ele găsim specificate și obligațiunile iobagilor.

La început, până prin veacul XVII, domniile de pământ respectau contractele urbariale, nu se prea abăteau dela ele. Mai târziu, când soarta iobagilor s'a înrăutățit, când nu le mai lua apărarea nici o autoritate, domniile nu mai țineau seamă de învoielile urbariale, sporindu-și în mod volnic pretențiile și înmulțind într'una sarcinile iobagilor. De aici ne mulțumiri în rândul iobagilor și o mulțime de plângeri, ba chiar și tulburări. Spre a le curma și spre a feri viața publică din acele vremuri de prea dese conflicte păgubitoare ordinii interne, Maria Terezia a fixat, pentru Austria și Ungaria, prin dispoziție legislativă, obligațiunile iobăgiale, prin decretul urbarial din 1767. Încercările Mariei Terezia de a introduce și în Ardeal dispozițiile obligatoare ale urbariului au rămas însă infructuoase, din cauza opoziției nobilimii ardelene.

Ardealul nu a avut un urbariu obștesc, care să reguleze statornic prestațiunile iobagilor față de domniile de pământ. Aici era hotărâtoare voința domnului, dar mai

ales a slujbașilor domnești.

Încercări pentru introducerea unui urbariu s'au făcut în dieta din 1790. S'a ales o comisie pentru elaborarea unui proiect de urbariu. Dar fără rezultat. Acelaș lucru l-a făcut și dieta din 1819. Cu mai multă energie, se vede sub presiunea vremii, a reluat chestiunea urbariului dieta din 1841—43. Dar nobilimea maghiară, refractară ca totdeauna, a împiedecat legiferarea acestui proiect. Refractari, inumani și anticulturali în procedeele lor, nobilii nu puteau face decât așa: să-și apere până la ultima răsufflare

cetățuia privilegiilor lor. Aceasta cu atât mai mult, că în masa mare a iobăgimei „valahe“ a început să încolțească, pe lângă conștiința de om, și conștiința de neam. De aceasta din urmă se temeau.

Nobilii împotrivindu-se îmbunătățirii situației iobagilor, erau consecvenți cu ei înșiși, cu trecutul, cu tradiția și cu interesele lor de clasă. Dar ceace n'au vrut să facă ei, a făcut peste ei și împotriva lor „stihia“ revoluționară a anilor 1848.

Petru Suciu

CRONICA LITERARĂ

Moldova lui Cantemir. — Raffet și alți artiști francezi prin țările române. — Concert din muzică de Bach

Răsfoesc această mică comunicare academică — n'are bine nici douăzeci de pagini (Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir, Cultura Națională, 30 lei), — cu un îndoit interes.

Iată întâiu fapta de preț a Voevodului învățat, și iată-l pe el ieșind prin harta lui, sub perucă și sub armură, cu dantele la gât și la mâini, într'o înfățișare apuseană a veacului luminat, cum n'o mai are vre-un alt Domn moldovalah. Mi-aduc aminte de portretul lui tată-său, Constantin Cantemir Vodă, făcut de Neculce, biv vel Vornicul isteț la condeiu, și mă scol să caut Letopișețele Țării Moldovii, tipărite „pentru întâia dată“ de Mihail Cogălniceanu, la Iași în 1845. E acolo în tom II, la cap XI, acest început de rând: „Venit-au domn Țării Moldovei Constantin Cantemir Vodă, pe care l-au ales la domnie boierii Țării Moldovii în locul lui Dimitrașco Vodă, cu nevoința și cheltuiala lui Șerban Vodă domnul muntenesc“. Și mai jos: „Carte nu știa, ce numai iscălitura învățase de o făcea; practica bună avea; la voroavă era sănătos; mânca bine și bea bine... era un moșneag, fără doamnă, și avea doi feciori beizadele, pe Antiohie și pe Dimitrașco, și acesta era zălog la Poartă și cu alți feciori de boieri“. Acest Dimitrașco e marele învățat de mai târziu, fiu de domn care abia știa să iscălească și are mâinile pline de sângele lui Miron Costin, cel mai cu carte și mai meșter la scris om al vremii aceleia. Scânteaia a sărit departe de foc și s'a aprins ca o stea în cerul științei. Ea ardea deasupra Țării de două secole, acoperită de puțină ceață. Un vânt de cercetări noi însă a prins dela un timp să sufle. Și lumina ei scelipește senină și diamantată.

Pe Dimitrie Cantemir geograful se poate zice că l-a descoperit d. Vâlsan. Începutul l-a făcut cu aflarea la Paris a adevăratei hărți a Moldovei, de pe care se cunoștea numai o copie cu multe lipsuri. Astăzi partea aceea de țară, rezemată într'o lature pe mare dela Cetatea Albă până la Chilia, de alta pe Nistru până la Hotin sau pe Dunăre până la Brâila, cu raiale turcești la toate vâmile, iar dincolo pe munți, către trei țări creștine, stă înaintea noastră cu așezările vechi încercate de istorie ca un fagure. Peste 800 de numiri o acopăr. „Descrierea Moldovei“ și-a căpătat în sfârșit încheierea, pregătită și hotărâtă de domnescul ei scriitor, dar pe care până acum soarta hărăzită atâtor cărți o rătăcise prin arhive

străine. Studiul despre opera geografică a principelui Dimitrie Cantemir, publicat de curând în volumul al doilea din „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj“ duc mai departe acel început. Mi se pare se văd acolo făgăduieli de reluare și de întregiri, care trebuie să ne umple de așteptare pe toți la câți li-e drag trecutul, nu numai al oamenilor, dar și al pământului strămoșesc. Sarcina e pe mâini bune.

Pentrucă iată, în al doilea rând, pe autorul acestor cercetări de istoria geografiei la Români, însuș, cu felul lui de lucru, neschimbat dela articolele împotriva dlui Mihail Dragomirescu, din cele din urmă numere ale „Sămănătorului“, prin bogata cercetare cu temelie geografică a „Câmpiei române“ până la aceste și alte scurte contribuții de cercetare sau de înviere. E aici o informație concentrată, de știri migăloase și neașteptate, cari îmbrățișează tot de pe mai înalte pridvoare subiectul. Știința se încălzește de ceva personal, fără să-și piardă obiectivitatea. Câte o trăsătură plastică, pusă ca o piatră albastră de inel pe o mână grea care ar sparge piatra, arată pe neașteptate că prin darul strunit al observației străbate un suflet. De aceea poate, de cele mai multe ori, n'aș zice că serisul dlui Vâlsan atât de liniștit și de armonios, ar fi polemic, dar are ceva vorbit, din vorba moale și convingătoare pe care i-o cunoaștem omului. El presupune pe cineva dincolo, care trebuie convins sau înțeles, ori cel puțin pe cineva care ascultă. E, alături de stil, dacă nu e chiar acesta stilul, partea de omenesc și de atmosferă din opera științifică a profesorului de geografie dela Cluj. Să mai spuim că din pricina aceasta ea are și ceva ca un zâmbet trist, de obicei străin științei, reci și vecinice? Ceva din acel

Aimez ce que jamais on ne verra deux fois?

Cărți ca aceasta, despre „Țările române văzute de artiști francezi — sec. XVIII și XIX“ — (Cultura Națională, 400 lei), sunt liniștitoare și pentru că nu-ți scot înaintea pe autorul lor. Nu mai ești dela început încordat, ca să nu-ți scape binele sau mai — puțin — binele. Neapărând decât slab celălalt, nu mai aparî nici tu. Materialul de cunoștințe sau de artă se desfășură dela sine, ca un colț de peisaj. Poate vre-un spirit prea religios să mai descopere

în el pe Dumnezeu. Noi uităm pe creator, ca să vedem creația, și de dragul ei.

Altminteri ar trebui să ne oprim la d. Opreșcu mai mult decât la Jean Etienne Liotard, artistul genevez care și-a lăsat barbă la Iași pe la 1742, sau dela la Louis Dupré, dela care avem frumusețea cu părul până în călcâc, a Domniței Elena Șuțu, sau decât la mai cunoscute: de Bearn, Dousault, Bouquet, Raffet, Valerio și Lancelot (Portretul din familia Manu, trecut ca tabela 81, de Dessain, și pentru care studiul mulțumeste, cu o curtenie franțuzească până la expresie, proprietarului, nu se găsește în volum).

Ce personalitate ciudată, ca proiecție în psihologia și în istoria vremii, d. Opreșcu! Una din tinerele speranțe ale noii universități românești dela Cluj, cu studii de literatură franceză, publică întâiu Arta țărânească la Români, în care se dovedește un fel de Olșevski al Ardealului, își ia doctoratul cu o lucrare, cred, despre Ioan He-liade Rădulescu, și a doua zi, când trebuia să-și înceapă dela catedră o dorită activitate universitară, pleacă pentru o însărcinare de conclav internațional la Geneva, ca doctor în pacea lumii și în apropierea dintre popoare, titlul cel nou al veacului. Și n'ar fi de mirare, ca și prin munca sa, să intrăm în sfârșit în stăpânirea celor două miliarde ale împrumutului cultural. Iar până atunci, iată acest volum de reproduceri după desene și gravuri franceze, cu o introducere bio-bibliografică! Cine zicea că civilizația modernă unifică, monotonează și nu mai are nimic eroic?

Albumul acesta e în adevăr prețios. El adună la un loc lucruri risipite până acum prin atâtea publicații, dela cărțile de artă până la manualele de școală, și le întretese cu rarități sa cu inedite. Poate că am fi fost prieteni unui punct de vedere mai documentar și istoric și am fi cerut numărul îndoit de reproduceri care istovea materialul. E drept că atunci volumul se făcea prea greu, de pagini și de tabele mai puțin caracteristice sau izbutite. Câștiga în schimb în interes științific, o știință făcută din imagini și din trecut, de care altminteri începem să ne simțim prea depărtați și străini. Volumul de față înseamnă, ca execuție, un mare pas înainte față de „Pictori francezi prin țara noastră, 1828—1856“ de Ioan C. Băcilă, un premergător („Astra“, Sibiu, 1923, 15 lei) plin de informație. Cadrul e și el mai larg. Cu o mică silință pe deasupra, „Țările române văzute de artiști francezi“ o făceau uitată, pe ea și orice alte lucrări asemenea, trecute și viitoare.

Acea silință n'a fost făcută.

Noul roman al dnei Hortensia Papadat-Bengescu, „Concert din muzică de Bach“ („Ancora“, 80 lei), e destul de bun ca să ne putem îngădui să vorbim mai puțin de el și mai mult de amănunte marginale. Autorul n'are aici nevoie de ajutor, ca să se înțeleagă mereu cu cititorul și pe alocuri să-l farmece. E nevoie mai curând de acele observații de etiaj, care arată tocmai cu cât apele compoziției au știut de rândul acesta să se înalte peste nivel.

Pentru o carte care „s'a citit pe măsură ce a fost scrisă și a fost lucrată pe măsură ce s'a citit“ în ședințele unui cerc literar bucareștean, un episod însemnat al ei are o lipsă neînțeleasă. Autoarea, singură cu eroii ei, putea s'o scape; mai mulți ascultători, la citire tare, mai greu.

E în capitolul IV următorul pasagiu: „Lică calculase foarte bine direcția dogcartului, dar calul rău condus deviasse mer-

sul și roatele roșese deaproape genunchii lui Lică.

— Prends garde, imbecile! — strigă un glas ascuțit de femece.

Trubadurul ridică obraznic mustața în sus spre capra înaltă, strângându-și ochii strălucitori sub pleoape, pe când mâna lui mică ca de femece se propti viguros în grumazul murgului ce cabză oprit brusc.

Multe se întâmplă în roman datorită acestei înfigeri de mână mică de femece în grumazul unui murg în mare trap de bulevard larg bucureștean. Și ele ușor nu s'ar fi putut întâmpla și, deci, lucrurile să ia un cu totul alt curs, dacă se băga de seamă un mic amănunt. Atunci când roțile unei trăsură își freacă aproape genunchii, înseamnă, mi se pare, că murgul a trecut de mult, afară dacă, vorba proverbului, căruța n'a fost înhamată înaintea cailor. E limpede că Lică, oricât de trubadur și de dedat cu caii să fi fost el, nu mai putea să facă ce-a făcut dupăce roțile docarului îi roseseră deaproape genunchii.

Cu toate acestea pasagiul, peste două aliniamente dezvoltătoare, stăruie:

„Dupăce o privi bine în față, Lică lăsă mâna să lungească pe pulpa murgului. Calul, care tremura în zăbală, se domoli sub demierdare. Sărind ușor în lături, Lică flueră sub bărbuța domnului cel galben, puse un deget la pălărie ca la chipiu și, svelt, trecu strada. Dog-cartul slobozit porni desordonat“.

Eu am o singură părere de bine, că, citând, fac să se vadă mai ales ce însușiri de scris grăbit și plastic într-o descriere de fapt divers, dă la iveală scriitoarea. Până acum eram mai convins de meșteșugul acelor dantelării care redau preocupările intime ale unor femei între ele, fixate de ochii baziliscului introspecției. Mâna aceea lunecă într'adevăr pe pulpa murgului, care se simte cum se liniștește deodată. Și ne uităm și noi dela marginea drumului după docarul care pornește desordonat, pe o linie câțiva timp de mic zigzag. Scriitoarea vede și ochii cititorului se agerească și ei.

Că o asemenea scăpare se poate întâmpla și colectivității critice a unui cerc literar, ne-a dat încă o dovadă chiar dna Papadat-Bengescu. „Fecioarele despletite“, roman „citat și el pe măsură ce a fost scris și lucrat pe măsură ce s'a citit“ în ședințele literare ale aceluiaș cerc, nu sunt Fecioare despletite decât dela pagina 113 încolo; 112 pagini întregi au fost „Omul care a trecut“. Șovăiala aceasta în titlu, la autotore singură, iară se înțelege; încadrat, mai puțin.

Romanul e mai cu seamă feminin, cu părțile bune, și cu părțile rele, în înțeles de valoare, de crude, ale acestui calificativ. Nu Mini l-a scris, femeia observatoare, fără acțiune și destul de pedantă, cu numele ei de faraon memfit, ci Nory, feminista, ascuțită la limbă, înțelegând pe apucate și simplificând în categorii, cu metode de medicină socială învățate din povestiri de foste surori de caritate la sanatorii de răboiu din Focșani sau de membre de comitet la azilele de corecție sau la dispensare de culori. Un bărbat nu s'ar fi priceput sau nu s'ar fi îndurat să desvăluie atâtea răni ale unor suflete, în glumă, ca și cum ar fi pregătit pentru o draperie către o oada de culcare, un batik subțire cu un întreg alaiu de monștri feminini cu ochi galbeni, sau masculini, deșirați și cu specializări anatomice. Câte odată supără puțința identificării, numai printr'o ușoară schimbare de literă, a unor eroi cu personajii cunoscute ale societății românești de azi. Cine e acest doctor Rim, neamț înalt și ascuns, mutat dela facultatea de medicină

din Iași la București, cu o soție mamoașă vestită și descrișă cu elemente controlabile până la recunoaștere? Această îndoială lăsată despre starea civilă a personajilor centrale din roman, cu toată curiozitatea pe care o poate stârni, e și ea o trăsătură curată femeiească. Și mai sunt și altele.

Eram acum câțiva timp într'un orașel de Mare, sub un cort lung, la o masă cu zeci de oaspeți. Vântul se umfla în pânză, iar când se deschidea ușa, de pânză și ea, și intra vre-un sufragiu cu fes, credeai că e aruncat înăuntru de undeva, din istoria cu sultani a locului, de o suflare care nu era de aer de seară. În cadrul zbătut al acelei uși se înalță o clipă, subțire și se prăbușea numai decât, un minaret de geamie albastră.

În colțul nostru luptam din vorbă, cu o studentă cărliionțată dela farmacie, care trăia singură, departe de casă, în București, și se pregătea să plece în streinătate la fel. Era o feministă hotărâtă, aprigă asupra drepturilor, nu atât civile și politice, cât omeniești ale femeii. Libertatea atitu-

dinii, scuturată din părul nebun scurt și din ochii ștregari, îi ședea bine. Unii dintre noi îi dădeau argumente sau o contraziceau, ca s'o întărite. Un singur om nu glumea. El știa să arate toate lipsurile acestei mode primejdioase, cu stricarea căminului și deșănțarea și mai mult a vieții sociale. Era un magistrat drept și neîngăduitor ca un simbol al justiției de piatră și oarbe.

Masa ciocnea și mai departe din farfuria și pahare. Vântul se învălmășea ca mai înainte prin lumânări, înecând părți întregi din lume într'un întineric vremelnic, de punte de vas linsă de talaz. Automobilele gemeau, gata să ne ia prin ierburile înopțate ale stepei dobrogene. M'am aplecat, nebăgat de seamă la vecini, să întreb cine era dușmanul acela al feminismului, care-l lovea ca pe un dușman personal.

L-am înțeles atunci nu numai pe el, dar și tot romanul doamnei Hortensia Papadat-Bengescu.

Dar romanul e bun.

Emanoil Bucuța

Cronica economică — financiară

Reglementarea comerțului de bancă. — În Decembrie 1926 a avut loc la București o consfățuire a „Asociației Băncilor“, cu care ocazie s'au discutat diferite chestiuni foarte importante, din cari vom examina două propuneri făcute de conducătorii cei mai autorizați ai vieții noastre economice.

Prima a fost, dacă se află oportunitatea unei intervenții legislative referitoare la dobânzile uzurale, ce se percep de unele bănci, cari exploatează în mod nemilos anormalitățile create de crizele de numerar, ce se succedea atât de des la noi în țară. D. Oromolu a arătat, că încercări în direcția aceasta s'au făcut în Polonia, fără însă a ajunge la un rezultat satisfăcător. Într'adevăr, dobânzile actuale atât de urcate nu sînt dictate numai de băncile respective, ci mai mult de situația pieței financiare, care suferă în urma crizei de numerar.

Legea ofertei și cererii sunt dătătoare de ton la stabilirea dobânzii. Dobânda ce se încasează nu este altceva decât prețul banului împrumutat — dacă e permisă definiția aceasta cam vulgară, — care variază după ofertă și cerere. Ba ceva mai mult.

Dobânda este compusă din două elemente principale: din contravaloarea serviciului adus împrumutătorului prin cedarea capitalului spre folosire (deci taxa de locație) și din riscul, care trebuie să-l supoarte capitalul. Or, riscul acesta, care cuprinde în sine nu numai nesiguranța capacității împrumutătorului de a restitui capitalul, ci și o cotă oarecare ca primă de asigurare contra deprecierei banului, este tocmai din cauza fluctuațiunii valutare și a urcării continue a cifrelor de scumpete foarte mare atâtea timp, cât trăim sub regimul actual monetar. Deci riscul valutar care se reoglindește în dobânzile actuale scumpește banul, și nu se poate elimina prin lege, ca dobânda să fie redusă la nivelul, la care a fost înainte de răboiu, când acest element nu a fost de loc luat în considerare de către capitaliști. Pe cât de mare este nesiguranța valutară cu atât mai mare este și cota de risc, care trebuie s'o supoarte solicitatorii de credite.

În definitiv și dacă s'ar face o presiune asupra băncilor ca să reducă dobânda la o limită mai moderată, nu s'ar putea face nimic contra uzurei practicate de către particulari, asupra cărora controlul statului ar

fi imposibil. Prin reglementarea dobânzii pe cale legislativă s'ar da îmbold la cămătăria particularilor, care s'ar practica pe o seară mai întinsă, deoarece băncile ar fi nevoite să reducă și etalonul depunerilor, paralel cu reducerea dobânzii plasamentelor, așa că mulți capitaliști nu ar mai afla nici o conveniență să-și plaseze disponibilitățile lor la bănci, ci s'ar ocupa ei însuși cu plasamente de capitaluri. Deci în cazul acesta reglementarea dobânzii ar fi un paliativ și o măsură, în urma căreia viața economică nu ar avea nimic de câștigat; în schimb băncile s'ar vedea despoiate de depunerile lor.

Cu mult mai eficace se pare însă o măsură legislativă, având de scop a exercita un control general asupra activității băncilor, în special în ce privește siguranța și natura plasamentelor. E drept, că măsuri, prin cari s'ar atinge autonomia institutelor financiare nu ar fi de dorit, dar să ne gândim și la accia, că băncile administrează o bună parte din averea națională. Deci nu ar trebui să ne fie indiferent modul lor de administrare.

Dr Traian Nichic u

Bibliografie

Două neamuri de C. Sandu Aldea. Cartea Rom. ed. IV, 80 lei.

Rătăciră lui Ion Vancea, roman de Al. Popescu Telega. Scrisul Românesc, Craiova. 70 lei.

Revista proletară, Noemvrie-Dec., Cultura.

N. Ghiulea: Școala Poporului (probleme sociale) Biblioteca „Semănătorul“ Nr. 155. Prețul lei 5.

Un studiu sintetic despre învățământul primar, despre învățământul de întregire și desăvârșire, publică d. profesor universitar N. Ghiulea în modesta critică din Biblioteca „Semănătorul“. E un studiu care ar trebui răspândit în zeci de mii de exemplare atât în orașe, cât și la sate.

Cincinat Pavelescu: Poezii. Lei 4. (Pagini alese din scriitorii români).

Ion Adam: Rătăciră, roman. „Cartea Românească“, lei 80.

Cronici culturale și artistice

Pentru Biopolitică

Ciclul de conferințe anunțat de subsecția eugenică și biopolitică a „Astrei” însumă un eveniment pentru viața culturală a orașului nostru. Fiecare dintre cei 18 conferențieri aleși va zugrăvi același subiect, numai în alte și alte înfățișări și din perspective diferite. Scopul este lămurirea unei probleme esențiale dintre atâtea care frământă creierul popoarelor culte în veacul nostru tânăr încă: problema evoluției biologice a capitalului uman, și scopul nemărturisit al organizatorului acestor conferințe, care va încheia ciclul, d. profesor I. Moldovan, este dovada largă și științifică despre necesitatea bio-politice, pe care de câțiva ani d-asa o propagă cu un entuziasm de apostol și cu un idealism rar în vremea de astăzi. Iar conferențierii n'au fost căutați numai printre personalitățile competente ale Metropolei ardelenne, — dintre cari lipsa d-lui V. I. Bărbat e nejustificată, — ci din tot cuprinsul țării, așa cum își caută conferențierii Institutului Social dela București. Comparația e intenționată, pentru că ciclul de conferințe, de care vorbim, este într'adevăr la înălțimea celor organizate an de an de Institutul Social. Și ca să nu rămână cu nimic mai prejos, subsecția eugenică a „Astrei” are datoria morală să adune și ca conferințele într'un volum, pentru a le pune la îndemâna unui public mai vast decât cel ce le poate auzi rostitute.

TEATRU

„Tartuffe” de Molière și „Maestrul” de Mircea Ștefănescu

S'a dat protest împotriva lui Molière. Prea mult! Un modest principiu de gastroonomie e în stare să justifice acest protest, dar mai este încă ceva. Piesele lui Molière, mai ales comedile, au un ritm special, vădit prin verbul abundent și înflorit, prin ciocnirea armonizată a personajilor și printr'o trăsătură sufletească comună tuturor personajilor, care le dă timbrul molieresc și când acestea nu sunt respectate sau nu sunt scoase în evidență pe scenă, interesul spectatorului nu poate fi deșteptat. Piesa reprezentată pare atunci prea mult „făcută”, artificială.

Greșit se crede că Molière e bun pentru actorii începători; în orice caz această credință se susține consumând din gloria maestrului comediei franceze. Mai însemnăm aici, că prin moartea mult simțită a lui Ștefănescu-Papa, teatrul nostru a pierdut pe cel mai bun interpret al eroilor lui Molière.

În Tartuffe, satira celebră a ipocritului cu mască de preot și suflet de tâlhar, cu excepția d-lui Arsene Popovici, totdeauna harnic și a d-lui Neamțu-Ottonel, care a purtat pe umeri vânători și îndelung încercați figura acestui odios personaj, lăsându-ne să-i vedem duplicitatea sufletească printr'o bruscă transformare în momentul când se simte stăpânul situației, — toți ceilalți interpreți sunt din generația tânără. Un bun prilej de a examina elementele tinere, de care dispune scena noastră acum, în faza de reconvalescență, când aceste elemente trebuie să treacă adesea pe planul întâi.

D. Potcoavă deține, pe cât știm, pentru întâia dată un rol mare (Orgon). Se pare că e chiar prea mare pentru dânsul. Dacă n'am ști, că i-s'a dat prea târziu rolul, ca să înlocuiască pe întâiul ales la distribuție,

ar însemna să ne îndoim de forțele acestui actor, pe care l-am găsit totdeauna potrivit în roluri mai mici. Mijloacele de expresie îi sunt reduse aici și îi lipsește elanul, care naște din contopirea momentană a actorului cu personajul întruchipat. Și totuși, credem că rolul i-se potrivește, dar trebuia mai mult studiat. În schimb ne-au dat noi probe de destoinicie d-nii Const. Simionescu (Damis) și V. Potoroacă (Valer): întâiul printr'o atitudine sigură și naturală, printr'o plăcută spontaneitate în mișcări și vorbă, iar al doilea printr'o măiestrie actoricească acumulată cu multă sărguință, care se vedește prin variațiile de ton și de gest. Dibaciu s'a vădit și d. Mardare în rolul portăreului.

Într'un rol ce nu i-se potrivea: soția lui Orgon, femeia cu copii în vârsta căsătoriei, dra Virginia Cronvald a avut o falsă gravitate în ținută și în cuvânt, iar când părăsea această seriozitate, călca alături de rol. În schimb un debut surprinzător, ca o rază de soare furișată printre nori negri: dra Anișoara Ionescu în rolul Dorinei. N'a fost perfectă, dar nici n'a dorit să fie perfectă. Este doar un debut. Dar atâta exuberanță în mișcări, atâta vervă și expresivitate în jocul feței, atitudinea degajată, — ne-au făcut să credem că în dra Ionescu teatrul nostru a câștigat un element de frumos viitor. Un contrast la dna Jenny Rădulescu: alese calități de voce și de prezentare, însă nevalorificate deplin din cauza unei atitudini prea statice. Bănuim și aici, cași în multe defecte mărunte ale spectacolului, lipsa dela datorie a directorului de scenă.

*

A doua premieră a fost o piesă românească și de dată recentă: Maestrul, 3 acte de Mircea Ștefănescu. Nu-i nici comedie, nici dramă. Ceva intermediar, dar hibrid.

Un avocat în vârstă, serios și distins, are o nevastă tină, capricioasă și cheltuitoare ca un copil nărăvaș și rău crescut. Unul din secretarii „maestrului” se îndrăgostește de ea și voește să o cucerească satisfăcându-i capriciile. Fiind însă sărac, ca să-și câștige banii necesari pentru aceasta muncеște așa de mult încât își ruinează sănătatea și își murdărește și cinstea, printr'o încercare de furt. Avocatul află de această iubire și plânge. Atât.

Autorul țintea, cred, o dramă. Mereu ne face să bănuim drama, dar până la urmă șovăie. Paradoxal, dar așa e: autorului se pare că-i e frică de elementul dramatic. Șovăie. Asistăm astfel la o serie de frământări, care se curmă dela o vreme, ca un vis întrerupt printr'un incident din afară. Știm că autorul mai are o piesă, — pe care nu o cunoaștem, — intitulată „Frământări”. Titlul e sugestiv. Bănuim că așa e psihologia scriitorului: nu e precizată, n'are o tendință fundamentală.

În maestrul și acțiunea și personajile nu sunt decât niște frământări, sau fragmentări. Pe avocat ni-l prezintă ca pe o personalitate excepțională, care ține conferințe la București, la Cluj, etc., dar face glume ridicole în casa lui. Toate scenele de comedie din actul I și II distrug unitatea sufletească a tipului. Secretarul îndrăgostit nu știm ce vrea: numai trupul femeii sau întreaga ei ființă? Nu prea ne împăcăm nici cu soția maestrului. N'are nici un gând precis și coarnele ce voește să i-le pună bărbatului ei prea sunt mari, încât un avocat de rând și încă le-ar putea descoperi.

Spațiul nu ne permite s'o mai întoarcem și pe coarda cealaltă. Fără îndoială

autorul nu e lipsit de orice însușiri de scriitor, dar nu știe ce vrea. Însemnăm, ca o notă bună, economia personajilor.

Făcând abstracție de calitățile sau defectele piesei, relevăm grija pusă de actori și director de scenă Braborescu pt. a ne da un spectacol reușit. Scene de efect dramatic au găsit în piesă și adăogându-le, din fondul lor sufleteș, intensitatea, au scos efecte dramatice puternice. Ne gândim în special la scena mută din actul III.

În rolul Maestrului, d. Psatta a găsit tipul, care convine resurselor sale dramatice: om de prestanță, serios și totuși shuciat. Acest sbucium însă se petrece mai mult în celula închisă a sufletului, iar în afară se manifestă concentrat, prin gesturi sintetice. Astfel interiorizat, tipul are puterea de a ne mișca și-l urmărim cu suflarea reținută. D. Nae Dimitru a înfățișat cu o intensitate, care iese din comun, rolul secretarului. D-sa ne-a dat în anul aceasta două creații excepționale: Castruș din „Patima Roșie” și Secretarul în „Maestrul”. În special momentele dramatice le realizează atât de plastic, încât îți dau iluzia realității în forma cea mai autentică. Deastădată d-ra Cronvald asemenea și-a găsit personajul în a căru structură sufletească să poată pătrunde până la aproximativă identificare. Nimic n'a cruțat, ca să dea relief personajului: dela cele mai proprii mijloace de expresie artistică până la variațiile de costum, ce caracterizează o femeie vanitoasă și cam ușuratică. D. Potoroacă, în rolul secretarului II, a dat o nouă dovadă de destoinicie.

CONFERINTE

G. Bogdan-Duică: Tricolorul românesc

A fost cel mai original subiect de conferință. La zile mari vedem toți fluturând în vânt acest tricolor, dar priveștița nu ne mișcă. Poate pentru o arătare prea deasă a lui în anii de după unire și în momente nepotrivite, cari nu reclamau o manifestare națională prin acest simbol al simțământului național. Poate pentru că de cele mai multe ori colorile componente sunt alterate de ploaie și de lumina soarelui, din cauza materiei de calitate inferioară din care e confecționat, și astfel nu ne deșteaptă un sentiment estetic vederea lui. Dar nu ne înfiorăm nici când îl vedem strălucind în culori luminoase și împodobit de un nimf de glorie din vremuri eroice, în mâni vânătoare de soldat, și nu-i dăm onorurile cuvenite. La Sibiu, odată, un român din mulțime a palmuit pe un cetățean din neamul ales și civilizat al sașilor pentru că acesta a refuzat să-și ridice pălăria, când trecea prin fața lor steagul tricolor al armatei. Românul a fost pedepsit pentru această revoltă inoportună, — în țara românească! La Guruslău, în toamna trecută, trei cetățeni din neamul lui Arpad au cutezat să calce în picioare același tricolor, care străjuia amintirea marelui voevod Mihai, și justiția românească le-a dat o pedeapsă ridicolă în ineficacitatea ei. S'a revoltat cineva din pricina asta?

D. profesor Bogdan-Duică a venit să ne aducă aminte, cu inimă caldă, vibrând de adâncă emoție ce se transforma apoi în sentiment de revoltă, după cum cereau faptele, pe care le expunea, — că sub fluturarea tricolorului nostru avem încă ceva de păzit, că tricolorul este simbolul existenței noastre ca națiune și că acest tricolor trebuie iubit sau respectat pentru tot trecutul lui glorios și pentru tot ce poate el însemna în viitor.

Conferențiarul a făcut istoricul acestui tricolor, născut în timp de revoluție, cași flamura Franței și a Italiei. Când va apare în broșură această desvoltată conferință, vom stărui asupra acestui istoric cu multe pagini tragice pentru Românii de dincoace de munți și cu multe momente de triumf pentru Românii din Principatele dunărene. Anticipăm acum părerea d-lui Bogdan-Duică privitoare la originea lui. Tricolorul s'a format în anul 1848 din combinarea culorilor Moldovei: albastru-roșu și ale Munteniei, albastru-galben. Din România a venit apoi și în Ardeal, unde a suferit atâtea persecuții la sfârșitul veacului trecut și la începutul celui de față, până în anii, când, „sub mareașă lui umbrire“ ne-am cucerit deplina libertate națională.

Cronica revistelor din 1926

E prezumțios să dai o judecată, în cadre restrânse, asupra publicațiilor periodice dintr'un an întreg. Să crezi că poți închide în câteva linii de tipar o apreciere critică asupra atâtor idei și fulgi de simțire, cari își găsesse loc în paginile atâtor reviste de toate specialitățile, câte apar în cuprinsul unei țări întregi, tu, modest „cronicar“ al unei reviste de provincie, însămnă să-ți dai aere de savant, pe cari ușor ți le-ar spulbera un cerber oarecare din Capitală, care pândește după pradă la masa profesională dela Capșa sau Riegler. Deaceea nu ne aventurăm. Mai ales că burgheza noastră masă de redacție n'a avut norocul să cunoască toată spuza de reviste ce apar în cursul unui an, unele dealungul anului întreg, altele câteva luni sau săptămâni, dacă nu într'un singur exemplar numai, — pe întreg cuprinsul țării. Ne vom mărgini deci să numim, din câte reviste cunoaștem, pe acelea, cari, după credința noastră, au putut deștepta un ecou de mai lungă durată, cari au adus în viața noastră culturală o contribuție de preț pentru viitor. Alții, mai competenți și mai bine informați, ne vor completa.

Un fenomen important al anului a fost emulația interprovincială. Din simplă formulă, „Regionalismul cultural“ s'a transformat într'un crez și am văzut în diferite centre de provincie închegându-se nuclee de savanți sau literați, cari înălțau o tribună, de unde să poată vorbi în auzul întregii țări. Fenomenul nu e nou și cele mai multe reviste cu acest caracter au apărut în anii precedenți, dar emulația aceasta a dăinuit și în cursul anului 1926 și ea s'a potențat chiar.

Dintre toate provinciile, doar Basarabia s'a manifestat mai puțin până acum în această privință. Ea își numără deocamdată oamenii și își ascute săgețile, ca să poată intra cât mai curând în luptă. Cunoaștem din Basarabia reviste bisericești și profesionale, nu una de ofensivă culturală. Dar o așteptăm și pe aceasta!

Bucovina ne-a dăruit eugetarea și simțirea ei exprimată în opere de artă prin intermediul *Junimii literare*, cași în anii trecuți. Un prunc tinăr a răsărit în cursul acestui an pentru a întregi forțele scăzute uneiori ale veteranului: *Păt Frumos* al d-lui Leca Morariu. Și, se pare, că bucovinenii nu se mulțumesc numai cu atât, deaceea în pragul noului an, pe care-l începem, au descălecat la București prin *Floarea Soarelui*, ca să cucerească mai întâi Capitala țării. Mai însămnăm, că tot la Cernăuți se tipăresc și *Analele Dobrogei*, care aduc în fiecare buletin bogate contribuții pentru studiul istoric, arheologic și etnografic al acestei regiuni dela răsărit.

Pe lângă vechile răsarite, în jurul cărora românești este același.

se strâng cei unși din întreg cuprinsul țării: *Viața Românească*, regina revistelor noastre atât prin cuprinsul ei cât și prin selecțiunea materialului; *Revista Științifică V. Adamachi*; ambele din Iași, cași tinerescul *Gândul Nostru* al poezilor Sandu Teleajen și Adrian Pascu și mai morocănoasa *Arhiva* fi logică și istorică; și frate bun în intenții cu harnica *Țara de jos*; — Moldova ne-a dat *Răzeșul* dela Bârlad, în jurul căreia asemenea se strâng mai multe forțe tinerești.

Emulația ni s'a părut mai însuflețită în Oltenia și Ardeal. Mai adesea pe drumuri tăiate în alți ani, aceste provincii au tras o dără luminoasă în istoria culturală a anului. În Oltenia: *Flamura*, în coloanele căreia poezi de talent ne dau, pe lângă ofranda sufletului lor, și o bogată informație asupra culturii popoarelor din nordul Europei; *Kamuri* cu un conținut pur literar, ales și în stil „tradiționalist“; *Năzuința Românească*, până la un timp; originala și distinsa *Grafica Română*, care sădește gustul pentru cultivarea artelor grafice; și *Dativa* din Turnu-Severin, cu un mănunchiu de luptători conștiinți și vajnici.

Ardealul are în fiecare oraș mai ridicat una sau mai multe reviste. Afară de cele religioase, cari se găsesc în toate centrele bisericești din țară și afară de cele profesionale, dela Cluj, însămnăm *Transilvania* și *Vatra Școlară* dela Sibiu; *Comoara Sateilor* — filologică dela Blaj; *Salonul literar* cult și aristocratic dela Arad; *Cele Trei Crișuri* și *Familia* dela Oradea, aceasta din urmă mereu îmbunătățită; *Arhiva Someșană* dela Năsăud; *Țara Noastră* — politică, *Cosinzeana* — singura literară, *Infrățirea Românească* — cuzistă și *Societatea de Măine* (pe care lăsam să o aprecieze alții), dela Cluj. Cei dela Sighet au vreme să și rădă, prin *Pupăza* lor. Iar la Timișoara, prin *Banatul*, care nu progresează, se susține flacăra unei noi provincii culturale, în cadrele țării întregite.

Muntenia se reduce la București, dar Bucureștiul singur face mai mult decât o provincie întreagă. În legătură cu Bucureștiul remarcăm un alt fenomen, din viața literară: lupta de doctrine literare sau chiar de concepții culturale, care aici se făurește și după ea se orientează apoi și revistele de provincie. *Gândirea* deține cultul valorilor mari, văzute prin prisma „tradiționalismului“; *Sburătorul* apără simbolismul și „metoda“ impresionistă a d-lui Lovinescu; *Convorbiri Literare* mai adesea ne aminteste de cultul trecutului; iar *Ritmul Vremii* și *Falanga* îl apără pe d. Mihail Dragomirescu de toate ocările ce i-se aruncă din toate părțile. *Roma* d-lui R. Ortiz ne informează despre cultura italiană. Serviciu mare aduce culturii românești săptămânalele *Universul Literar* și *Viața Literară* atât de tinerești și atât de îngrijite în ținuta lor, și chiar *Adevărul Literar*, cu toate că acesta are mai mult spațiu pentru streini decât pentru români. Nu putem înșira pe toate revistele de specialitate: sociale, economice, profesionale, istorice, dar dintre toate trebuie să remarcăm *Revista generală a învățământului*, un magazin aproape complet pentru înfățișarea problemelor pedagogice; *Lamura* Fundației Culturale Principele Carol, pentru intelectualii satelor; *Ideea Europeană*, care atrage atenția asupra problemelor mari ale culturilor streine și românești; și *Arhiva Socială*, cea mai occidentală revistă a noastră, prin haina externă cași prin conținutul ei ideologic. Păcat numai că apare prea rar, încât când apare e o carte, nu un număr de revistă, deși serviciul care-l face culturii

CARTI, REVISTE, ZIARE

Universul Literar, 9 Ianuarie. — Un număr bogat în literatură de bună calitate, eseuri de autentică intelectualitate și cronici de competență necontestată, — cum au fost, dealtfel, cele mai multe numere ale anului trecut, de când cărna acestei reviste o ține d. Perpessicius. Literatura e reprezentată mai mult prin traduceri: din Elena Văcărescu și Contesa Noailles traduce d-nii A. Pop Marțian și Șt. Băcești; din Dickens d. I. Crivăț; din Baudelaire d. Al. T. Stamatiad și din Alex. Blok d. I. Buzdugan. Capitolul studiilor estetice îi susțin dnii F. Aderca (Mic tratat de estetică literară) și C. Georgiade (care se luptă — al cătelea și a cătea oră — cu d. Mihail Dragomirescu). D. I. Băilă continuă cronica problemelor culturale ale Ardealului vechiu; d. N. N. Tonitza cronica plastică și d. G. Diau pe cea muzicală. Mai semnalăm începutul unei cronici a editurilor românești în cursul anului 1926, semnată Pentapoliu.

Bibliografie

- Mihail Sadoveanu*: Mormântul unui copil. Ed. V. „Cartea Românească“, lei 56.
Elena Farago: Nu ni-am plecat genunchii. Craiova, „Prietenii Științei“.
 Colecția „Cartea Vremii“:
Emanoil Bucuța: Legătura roșie.
Charles Maurras: Viitorul inteligenții, trad. Tudor Vianu.
Ion Pillat: Satul meu.
Lucian Blaga: Fenomenul original.
H. Ibsen: Peer Gynt, trad. Adrian Maniu.
Mihai D. Ralea: Introducere în Sociologie.
Lucian Blaga: Fapta și Inviere.
Șt. Zeletin: Naționalizarea școlii.
 Școala Noastră (1 Ianuarie).
 Independența Economică (Iulie-Dec 1926)
 Korunk (Ian.).
 Analele Ministerului Sănătății și Ocrotirilor sociale (Nov.-Dec. 1926).
 Vatra Școlară (15 Dec.—5 Ian.).
 Corespondența Economică (Dec. 1926).
 Economia Națională (Dec. 1926).
 Neamul Românesc (10 Ian.).
 Pupăza (Ian.).
 Infrățirea Românească (1 Ian.).
 Viața Medicală (Dec. 1926).
 Glasul Moșilor (No. 6—10).
 Legea Românească (Ian.).
 Typograph (Ian.).
 Képes Ujság (Ian.).
 Adevărul Literar (16 Ian.).
 Universul Literar (16 Ian.).
Maurice Maeterlinck: La vie des termites, Paris, Chorpentier.
Léon Tolstoi: Journal intime, II vol. Paris, E. Fasquelle.

Recensământul jugoslav. — Ultimul recensământ făcut de curând în Jugoslavia arată pe ziua de 31 Decembrie 1925 următoarea situație a populației:

Numărul total al populației e de 12,017.323, dintre cari 5,893.597 bărbați și 6,123.726 femei După confesiuni întreaga populație se repartizează astfel: 5.602 milioane pravoslavi sârbi, 4.735 milioane romano-catolici, 1.37 milioane mohamedani, 0.217 milioane protestanți, 0.065 milioane evrei, 0.042 milioane gr-ortodoxi (români?) și 0.018 milioane alte confesiuni.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNIALE

SAT ȘI ORAȘ

Conferința este o prelegere publică ocazională. Ea desbete o problemă, înfățișând mai ales atitudinea unei persoane, a conferențiarului, față de problema pusă în discuție. În felul acesta se pot succede o serie mai mică sau mai mare de conferințe, interesând toate publicul în măsura în care persoana conferențiarului știe să deștepte mai dinainte aceste interes, prin însăși persoana sa. Când însă ciclul de conferințe are un subiect comun și tendința este lămurirea acestui subiect în toată complexitatea lui, din manifestații ocazionale conferințele se transformă într-o adevărată școală. Școală, din cauza sistemului, care-i dă o structură unitară ciclului de conferințe, și școală liberă, pentru că lipsește elementul de constrângere sau de îngrădire în cadre înainte stabilite pentru conferențiar.

Ciclurile de conferințe aranjate în fiecare an de Institutul Social sunt o adevărată școală pentru publicul mare al Capitalei, școala de adulți cea mai necesară pentru vremea noastră, care pretinde ca fiecare cetățean să fie familiarizat, mai mult sau mai puțin, cu problemele sociale ale vremii.

Aceste conferințe anticipează, prin sistemul lor, o Facultate universitară pentru problemele sociale, existență la marile universități engleze, spre ex., a cărei necesitate a pus-o în lumină în conferința inaugurată din anul acesta d. prof. Gusti, directorul Institutului, reclamând-o și pentru universitățile noastre.

Conferințele din anul acesta au ca temă problema cea mai vastă din câte se pun societății românești în noua ei fază de dezvoltare, în care a intrat după războiu: Orașul și satul. Este însăși problema civilizației noastre.

Popor de țărani, noi am fost veacuri de-arândul săteni. Ocupația fundamentală a Românilor a fost până acum cultura pământului și toate celelalte ocupații până nu de mult erau în directă legătură cu pământul. Orașe românești nu existau, ci doar târguri, cu reședințe administrative și cu mai mare aglomerație de populație. Căci orașul nu este o treaptă mai mult față de sat. Orașul înșamnă alt principiu de viață și în el sălășluiește un alt fel de producție: industria. Și se pare că nu toate țările trebuie să părăsească faza agricolă pentru a se așeza temeinic în cea industrială.

La noi se pune problema acum în formă acută. Rămânem popor agricol sau ne industrializăm lăsând pe încetul agricultura? Ori le adoptăm amândouă formele de producție? Și în cazul acesta, căreia îi dăm precădere? Conferințele Institutului Social vor da un răspuns la aceste întrebări, căci nu ni le închipuim numai discuții istorice sau teoretice.

Horia Trandafir

„Transilvania“ la Cluj. — Ședința planară a secțiilor „Astrei“ a luat, în Dumineca trecută, o hotărâre eroică: aducerea revistei „Transilvania“ la Cluj. S'a convins în sfârșit și acest înalt areopag cultural al Ardealului, că are o obligație față de bătrâna revistă a „Astrei“, că trebuie împiedecată ieșirea ei din văltoarea lupte culturale încordate, care se dă pe acest colț de țară cu populație eterogenă.

Sibiul nu mai putea ține la înălțime impunătoare și dominant această flamură, ca să plutească deasupra tuturor rivalelor ei,

— căci așa ne închipuim în viitor revista „Astrei“. Ii lipseau pentru aceasta brațele vâjnoase, care se arată tot mai multe în alte centre ale Ardealului și cele mai multe aici în orașul-capitală. De aceea s'a cerut de atâtea ori aducerea „Transilvaniei“ la Cluj, și totuși, în virtutea inerției, sau a unei tradiții rău înțelese, ea a rămas până acum la Sibiu.

D. președinte al secțiilor, prof. Bogdan-Duică, a spus în ședință, că „Transilvania“ n'a stat totdeauna la Sibiu. Gheorghe Barițiu a redactat-o câțiva ani la Brașov. Când cel mai destoinic pentru a fi directorul ei locuia în alt oraș, nu în Sibiu, revista își părăsea reședința veche și se muta acoto unde putea apare în condițiile cele mai favorabile. Acelaș lucru trebuie să se petreacă și acum.

Venind la Cluj, revista „Astrei“ va putea deveni mare revistă literară a Ardealului, pe care voci din toate părțile, ca un puternic ecou multiplicat la infinit, o cer mereu de câtva timp. Dacă „Astra“ ar fi refuzat să ofere spre acest scop vadul săpat de mult, Ardealul și-ar fi tăiat alvie nouă. Era o necesitate vitală aceasta.

Dar e mai bine așa. E mai ușor să pleci la drum pe calea bătăută, decât să-ți croiești drum nou. Aceasta în ce privește partea materială, căci spiritul revistei și directiva ei, noi vor fi aici la Cluj. Dând revista în mâna literaților și a oamenilor de cultură competenți, „Astra“ contribuie la promovarea culturii și a literaturii românești, — în provincia Ardealului, și aceasta este menirea „Astrei“ exprimată chiar în numele ei dezvoltat.

Biblioteca Universității din Cluj trimite ziarelor spre publicare bilanțul activității sale pe anul 1926. Rolul bibliotecilor în dezvoltarea vieții intelectuale a unui popor e nespus de covârșitor. Depozit de hrană sufletească, — biblioteca este cea mai înaltă instituție de completarea cunoștințelor în multiplele domenii ale vieții, atât pentru intelectualul tîrat, cât și pentru autodidact. Dacă școala pregătește pe individ într-o ramură de activitate socială oarecare, biblioteca îl desăvârșește și cu ajutorul spiritelor vii, ce le păstrează în sânul ei, îi deschide poarta infinitelor orizonturi.

Increzătorii, ne oprim o clipă asupra bilanțului statistic ce ni-l oferă biblioteca noastră ca activitate a sa în anul trecut. Importantul locaș de cultură a fost cercetat de 2250 cititori înscriși, dintre care 1775 studenți și elevi, iar 475 particulari. După naționalități statistica ne arată 1416 români, 834 neromâni. S'au consultat 79.381 opuri în 140.004 volume de către 72.188 cetitori. S'au împrumutat 10.382 opuri în 15.177 volume de către 6.538 cititori. În cursul anului trecut, biblioteca s'a îmbogățit cu următoarele cărți de valoare, stampe, tablouri și manuscrise: În biblioteca veche românească s'au primit 1 vol. din veacul XVII, 29 vol. din veac. XVIII, 21 vol. veac. XIX, și un incunabul din anul 1531. Stocul de stampe și tablouri s'a mărit cu 48 stampe în 71 de bucăți donate de G. Sion, P. Gare și Fr. Hossu-Longin. Manuscrisele s'au sporit cu 4 volume și în foi cu 34 bucăți.

Din prisosul de cărți pe care biblioteca le-a avut în dublu exemplar, a donat seminarului Pedagogic și Școlii Normale de fete.

Institutul de Cooperare Intelectuală. — Un buletin de informații al acestui Institut, care, alături de Institutul Muncii, condus de d. Albert Thomas, este cel mai realist dintre organele multiple ale Societății Națiunilor, în sensul că lucrează într'un domeniu, care se pretează mai ușor la o conlucrare internațională, — ne vorbește despre proiectele de activitate pe anul 1927. Anul trecut Institutul a fost preocupat de construirea unei case proprii și de organizația lui internă. În viitor se va manifesta mai mult în afară. E necesar să se lărgească și să se întărească relațiile Institutului cu viața intelectuală a singuratiilor țării. Se vor crea legături cu instituțiile și asociațiile de intelectuali din diferitele țări, căutându-se punctele de întâlnire între programul general de Cooperare intelectuală al Institutului și interesele proprii ale fiecărui popor.

Delegații naționali în sânul institutului sunt chemați să facă această legătură. Ei mai trebuie să exopereze un ajutor din partea Statelor pentru existența Institutului.

O inițiativă importantă este aceea făcută în vederea unei statistici intelectuale. O comisie de specialiști a fost aleasă, ca să se ocupe cu această problemă, care trebuie să fie temeinic studiată pentru a putea fi apoi serios înfăptuită.

Comisariatul pentru Basarabia. — Săptămâna trecută s'a făcut numirea d-lui general Rășcanu în postul nou creat de comisar general pentru Basarabia și Bucovina, cu rangul de ministru.

O numire din cele mai potrivite, dacă ne referim la persoana întregă a d-lui general Rășcanu, un distins militar și în acelaș timp un om cinstit și energic. Dar nu putem înțelege existența a doi miniștri de stat fără portofoliu pentru cele două provincii și, în acelaș timp, și un comisar cu rangul de ministru pe deasupra, pentru administrarea și buna ordine a acestor provincii. Nu credem că nevoile acestor două provincii să fie atât de grozave, ca să necesite afară de guvernul central cu pleiada lui de miniștri și subsecretari de stat, un supliment de încă 3 miniștri. Căci, după cum vedem, rolul important în aceste două provincii se lasă în sarcina noului comisar, pe când cei doi miniștri fără portofoliu vor continua să poarte mai departe pomposul titlu, să organizeze cadrele politice ale guvernului respectiv, și să îngreuneze bugetul statului....

Sentința în procesul Davidoglu. După îndelungate târăgăneli, anchete și para-anchete, s'a judecat în fine procesul fostului președinte al tribunalului Ilfov, acuzat de mită și incorectitudini în postul său de împărțitor de dreptate.

Nu vom relata cum a decurs acest proces. E prea mare țesătura care a făurit sentința ce s'a dat în acest proces. Ne interesează finalul prin care se pedepsește cu 6 luni suspendare și transferarea în aceeași calitate la un alt tribunal din țară, magistratul acuzat de mită, — din care se spunea că și-a făcut o frumoasă avere —, și de diferite incorectitudini.

Acesta este epilogul unei judecăți, smuls de către cei mai competenți judecători. Dar ne permitem o întrebare: funcționarele sărac și flămând, ce nu-ți ajunge pâinea pentru copii, dacă te-ar fi dus ispita nevoiei să cuipești și tu vre-o mie două de lei, câți ani făceai în pușcărie?...

MINISTERUL FINANTELOR, DIRECȚIUNEA CONTRIBUȚIUNILOR

P U B L I C A Ț I U N E

Se aduce la cunoștința generală că termenul de predarea declarațiilor de impuneri pe anul 1927 începe la 1 Ianuarie 1927 și expiră la finele acestei luni, adică la 31 Ianuarie 1927.

În vederea revizuirii impunerilor existente la clădiri, proprietarii sau titularii vreunui drept real de folosință asupra lor vor da — în același termen — declarații în cari vor trece venitul actual al clădiri.

Proprietarii de clădiri rurale impozabile — folosite ca locuințe — nu dau declarații.

Pentru societățile anonime pe acțiuni acest termen se prelungește până la aprobarea bilanțului de adunarea generală, însă cel mult până la inclusiv 30 Aprilie 1927, toate impunerile urmând să fie terminate până în acea lună.

Ministerul atrage atențiunea celor obligați la facerea declarațiilor că alte termene peste cele mai sus prevăzute nu se vor mai acorda.

Declarațiunile se predau și se înregistrează la percepțiile fiscale.

CUM SE FAC DECLARAȚIUNILE?

a) Pentru revizuirea și impunerea veniturilor proprietăților elădite pe formularul No. 3;

b) Pentru impunerea veniturilor din comerț, industrie, profesii și alte ocupațiuni necomerciale, pe formularul No. 4, iar pentru societăți anonime și pentru comercianții și industriași cari au registre în regulă și bilanț întocmit, pe formularul No. 4 bis;

c) Pentru impunerea venitului global pe formularul No. 5;

d) Locuitorii satelor pot declara veniturile lor impozabile, sus prevăzute, pe declarațiunile colective ce se întocmesc la primării în același termen.

Formularele No. 3, 4, 4 bis și 5 se pot procura dela percepții.

Se menționează că aceste declarațiuni trebuiesc completate cu toate datele prevăzute în formular, căci altfel ele se consideră incomplete și declarații vor suferi sancțiunile prevăzute pentru cei ce nu dau declarațiuni.

Instrucțiunile pentru întocmirea și predarea declarațiunilor se găsesec pe acele formulare.

CE SE DECLARA?

Pentru impozitul elementar la clădirile închiriate — în declarația No. 3 — veniturile acestor imobile, așa cum ele sunt realizate la data facerii declarației; când imobilul e locuit de proprietar venitul impus la recensământul din 1923.

Pentru impunerea la global — în declarația No. 5 — se va arăta numai locul unde este situat imobilul, venitul impozabil urmând a fi cel stabilit de comisiuni la impozitul elementar, asemenea și pentru venitul din proprietățile agricole.

Celelalte venituri impozabile anual se declară astfel cum ele s'au încasat sau sunt de încasat pe anul precedent 1926, conform lămuririlor prevăzute în instrucțiunile aflate pe formularele de declarațiuni.

Dacă unele din veniturile cuvenite pe anul 1926, cum sunt dividendele și tantiemele, nu se cunosc, se declară ce s'a încasat în acel an pentru anul 1925.

Contribuabilii cari nu pot completa declarațiunile, le vor face la percepțiile fiscale, unde li se va completa declarațiunile de către funcționarii percepției și vor semna, după ce vor fi lămuiriți asupra dispozițiunilor legii.

DISPENSE

1. Contribuabilul care are venit sub 10.000 lei în total, atât din veniturile sale proprii, cât și ale soției sau altor

membri ai familiei sale și pe cari le are la dispoziție este dispensat de darea declarației impunere la venitul global. Dacă însă are de cerut vreo scădere legală din impozite elementare, pentru cari se acordă anual, va trebui să facă cerere tot pe formularul de declarații No. 5, iar dacă cere vreo reducere a impozitului la venituri mici, aflate sub limitele legale, în cazul când aceste reduceri nu au fost acordate anul precedent din orice motiv, aceste cereri se vor face pe formularul No. 5 pentru impozitul agricol și pe clădiri și pe formularul No. 4 pentru impozitul comercial și profesional.

2. Deasemenea e dispensat de darea declarațiunii pentru venitul global contribuabilul care nu are decât un singur venit din comerț, meserie sau profesie ce se exercită în cuprinsul percepției reședinței sale și pentru care face declarație aparte, însă cu condițiune să menționeze pe declarațiunea făcută pentru acea impunere la impozitul elementar că nu mai are alt venit nici el, nici membri ai familiei aflați în sarcina sa. Această mențiune echivalând cu declarația pentru global, scăderea pentru membrii familiei se va cere prin declarația la impozitul elementar. Pentru orice alte scăderi din venitul global va face cerere aparte pe formularul de declarații No. 5.

Dacă are un venit numai din salariu sau mobilier, va face declarație pe același formular No. 5.

3. Contribuabilul al cărui venit impozabil, fie global, fie elementar, judecat după cel din anul precedent, este același ca și în anul anterior și dacă nu are nici un scăzământ de cerut și n'a schimbat reședința, nici nu și-a modificat felul întreprinderii sau al profesiei, poate să nu mai facă declarație și în acest caz se presupune că a menținut declarația din anul precedent în ce privește veniturile, nu însă și în ce privește scăderile pentru sarcini familiare sau pentru datorii ipotecare, ori chirografare, pentru cari se cere dovezi în fiecare an. Deci spre a obține și pe anul 1927 același scăderi, trebuie să facă declarație și să aducă acele dovezi la efectuarea impunerii când va fi citat. (A se vedea paragraful 172 b. din instrucțiunile oficiale).

De această dispensă nu pot beneficia cei obligați la ținerea registrelor comerciale și la încheierea bilanțului, întrucât cifrele de pe registre pot fi aceleași ca în anul precedent și deci veniturile în tot cazul diferă.

SANCTIUNI

Contribuabilii cari nu se află în condițiunile de dispensă sus prevăzute, sau ale căror venituri s'au modificat și nu vor face declarațiunile de impunere în termen, sau le vor face incomplete, vor fi impuși, din oficiu și li se va aplica amenziile prevăzute de lege.

STABILIREA IMPUNERILOR

4. Constatarea veniturilor la clădiri pentru revizuirea impunerilor existente se va face la fiecare imobil de către agenții fiscalului, dela 10 Ianuarie 1927 până la data începerii lucrărilor de către comisiunile anuale, conform itinerarului publicat și afișat.

Impunerile se vor efectua la percepții în zilele cari se vor publica și afișa localurile percepțiilor.

Contribuabilii cari au făcut declarațiuni vor fi citați.

Cei impuși din oficiu nu se citează, afară de contribuabilii cari au venituri din clădiri, pentru a căror impunere — a clădirilor — chiar dacă n'au dat declarație vor fi citați.

Contribuabilii vor trebui să fie prezenți la impunerea cu actele ce au a prezenta în zilele în cari vor fi citați, iar cei ce nu se citează în zilele publicate, aceasta în interesul lor, spre a nu se comite erori.

Adresa abonatului:

Cea mai bună ocazie
de a intra în legături directe cu
Cehoslovacia este de a vizita

Târgul internațional de mostre din Praga

sesiunea de primăvară

20-27 Martie a. c.

Mii de expozanți! Sute de
mii de vizitatori! Redu-
cere de 50 la sută
la transportul
mostrelor.

Ultimele noutăți moderne

Diferite modele de blănuri

la

LOUIS DÉRI

Magazin cu blănuri

Cluj, Str. Memorandului 3.

Telefon 12-12.

Telefon 12-12

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Adunarea generală ordinară din 23 Februarie 1927.

În virtutea art. 83, 84 și 85 din statute, se aduce la cunoștința dlor acționari că adunarea generală ordinară a acționarilor este convocată pentru Duminică 20 Februarie 1927.

Adunarea generală se va ține în București, în localul Băncii Naționale, Strada Lipsicani No. 7, la ora 10 dimineața.

Vor avea dreptul să ia parte la adunarea generală:

a) Detentorii de acțiuni la purtător, car vor fi depus acțiunile lor în administrațiunea centrală sau în sucursalele și agențiile și până în ziua de Duminică 30 Ianuarie 1927, ora 11 și jum. dimineața.

b) Detentorii de acțiuni prezentate la opțiune, acțiuni cari conform statutelor, sunt toate nominative și înscrise de drept pentru adunare;

c) Nouii subscriitori cari vor fi achitat integral acțiunile subscrise până la data prezentei publicațiuni;

d) Acționarii cari își au acțiunile la Casa de depuneri și consemnațiuni pentru cari nu au exercitat dreptul de opțiune și cari vor fi depus rețepisele acelei Case înăuntrul termenului arătat la alin. a.;

e) Acțiunile ce sunt evacuate la Moscova, pentru cari nu s'a exercitat dreptul de opțiune, vor putea fi înscrise pe baza scrisorilor instituțiilor cari le-au evacuat, cu arătarea numărului bucăților și a numerilor acțiunilor, înăuntrul termenului arătat la alin. a.

Orice inscripțiune sau depunere tardivă ridică dreptul posesorului de acțiuni de a participa la adunarea generală ordinară.

Patru acțiuni dau dreptul la un vot.

Nimeni nu poate avea mai mult de 10 voturi pentru sine și alte 10 voturi ca mandatar, oricare ar fi numărul acțiunilor ce ar avea depuse sau pe cari le-ar reprezenta.

Acționarii cari vor avea înscrise acțiunile lor nominative sau le vor fi depus pe cele la purtător în termenul de mai sus vor putea fi reprezentați la adunarea generală prin alți acționari cu drept de vot, dacă le va fi dat procură în regulă.

Prin excepțiune societățile, stabilimentele și corporațiunile vor fi reprezentate printr'un delegat; minorii și interzișii prin

tutorii și curatorii lor.

Femeile pot luat parte la vot, fie personal, fie prin procuratori, dacă sunt și ei acționari.

Femeile măritate vor putea fi reprezentate prin soții lor, fără a fi nevoile de procură. Ele vor putea fi reprezentate și de către alți acționari, dând procură cu autorizați soțului.

Un procurator nu poate reprezenta decât un singur acționar.

Procurile, precum și toate celelalte acte cari dau dreptul de a lua parte la adunarea generală, vor fi depus, sub pedeapsă de nulitate, în administrațiunea centrală sau în sucursalele și agențiile Băncii până Joi 17 Februarie 1927, ora 4 după amiază.

Conform legii și statutelor, Bilanțul general anual, precum și rapoartele consiliului de administrație și a celei de censored, asupra operațiunilor anului 1926, vor fi publicate în „Monitorul Oficial“ înainte de întrunirea adunării generale.

Ordinea de zi a adunării generale va fi următoarea:

1. Aprobarea convențiunii No. 16.964 din 18 Februarie 1926 cu Ministerul Finanțelor pentru punerea în aplicare art. 17 din noua lege a Băncii Naționale, cu privire la serviciul de tezaur pentru Stat, care se va face cu Banca Națională.
2. Aprobarea regulamentului No. 16.963 din 18 Februarie 1926 relativ la executarea convențiunii încheiată cu Ministerul Finanțelor pentru înființarea fondului de lichidare, pentru stingerea emisiunii de Stat și întărirea circulației fiduciare.
3. Aprobarea bilanțului încheiat la 31 Decembrie 1926.
4. Descărcarea consiliului de administrațiune de gestiunea sa.
5. Distribuirea beneficiilor realizate conform bilanțului.
6. Alegerea unui director în locul dlui C. I. Băicoianu al cărui mandat expiră la 31 Decembrie 1927.
7. Alegerea unui director în locul defunctului I. G. Bibicescu al cărui mandat a expirat la 31 Decembrie 1925. În acest loc consiliul a numit provizori, cu aprobarea Guvernului, până la întrunirea adunării generale, pe dl D. I. Gheorghiu, fost secretar general al Ministerului Finanțelor.
8. Alegerea unui censor în locul dlui Alex. Zeuceanu al cărui mandat expiră la 31 Decembrie 1927.

Membrii ieșiți sunt reeligibili.